

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI) ANABİLİM DALI**

**ÇAĞDAŞ İSPANYOL ÇOCUK EDEBİYATINDA
EĞİTİMSEL İŞLEV**

Yüksek Lisans Tezi

Aslı Odabaşı (Kuşgöz)

Tez Danışmanı
Doç.Dr.Nil Ünsal

Ankara-2005

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI) ANABİLİM DALI

ÇAĞDAŞ İSPANYOL ÇOCUK EDEBİYATINDA EĞİTİMSEL İŞLEV

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç.Dr.Nil Ünsal

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
GİRİŞ.....	7
1. ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ.....	10
2. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİNE İSPANYA ÇERÇEVESİNDEN BİR BAKIŞ.....	14
3. ÇAĞDAŞ İSPANYOL ÇOCUK EDEBİYATINDA EĞİTİMSEL İŞLEV.....	27
3.1. GÜNÜMÜZ ÇOCUKLARININ FARKLILAŞAN BEKLENTİLERİ.....	31
3.2. ÇOCUK KİTAPLARI, GERÇEKLİĞE AÇILAN RENKLİ KAPI.....	38
SONUÇ.....	73
TÜRKÇE ÖZET.....	75
İNGİLİZCE ÖZET (SUMMARY IN ENGLISH)	78
KAYNAKÇA.....	81

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı, çocuklardan, onların farklı oluşlarından etkilenerek yapmaya karar verdik. Çocukların renkli dünyasına biraz olsun girebilmek yaptığımız incelemeyi bizim için keyifli kıldı. Yola çıkarken hedefimiz, her şeyin ötesinde, çocukluk döneminde temel olan eğitime yapabileceğimiz bir katkıydı. Hak ettiği öneme ve ilgiye sahip olmadığını düşündüğümüz çocuk edebiyatının eğitimsel işlevini ortaya koymayı hedefledik. İnsanoğlunun eğitiminde önemli bir dönem olan çocukluğa, edebiyatın kazandırabileceklerini gözler önüne sermeğe çalıştık ve İspanya’da Çağdaş Çocuk Edebiyatının bugünkü konumunu, eğitimsel işlev açısından değerlendirdik.

“ *Çağdaş İspanyol Çocuk Edebiyatında Eğitimsel İşlev*” başlıklı çalışmamız Giriş bölümünün ardından gelen üç ana bölümden oluşmaktadır. İncelememize, Birinci Bölümde, çocuk edebiyatı kavramına açıklık getirmekle başladık. Bizim bu kavramdan anladığımızın ne olacağına kesinlik kazandırdıktan sonra, İkinci Bölümde, İspanya açısından bu edebiyat türünün doğuşu ve gelişimiyle ilgili olarak Ortaçağ’dan günümüze dek genel bir tablo çizdik. “*Çağdaş İspanyol Çocuk Edebiyatında Eğitimsel İşlev*” başlıklı üçüncü ana bölümü, iki alt başlık altında irdeledik. Kitap okumanın eğitime yapabileceği katkıyı, bugünün dünyasında değişen değerlerle, beklentileri ve uğraşları günden güne farklılaşan çocukları ele alarak ortaya koyduk. Edebiyatla ilişkisi olan çocuğu, diğer çocuklardan farklı kılan özellikleri belirledikten sonra, çağdaş İspanyol eserleri arasından seçtiğimiz dört

romandan örneklerle, günümüz İspanyası'nda çocuk edebiyatının konumuyla ilgili bir görüntü oluşturduk.

Başarılı bir Çocuk Edebiyatı eserinin bugünün çocukları için hem eğitici hem de eğlendirici olabileceğini ve bunun ancak çocukların teşvik edilmesiyle mümkün olabileceğine değindik. Amacımız çağdaş olanı yansıtmak olduğundan, incelemek üzere seçtiğimiz eserleri son dönem eserler arasından seçtik. Eserleri incelerken çoğulcu metod kullandık. Montserrat del Amo'nun "*Los Hilos Cortados*" (Kesik İpler) (Espasa Calpe, Madrid, 2002) adlı eseri Türkiye'de geçen ve birçok gerçeği içinde barındıran bir eser olduğu için ilgimizi çekti. Janer Manila'nın "*Han Quemado el Mar*" (Denizi Yaktılar) (Edebé, Barcelona, 1993) adlı yapıtını gerçekliğin çarpıcı yüzüne, savaşa değinmekteki ölçülü kurgusundan; "Bernardo Atxaga'nın *Las Historias Bambulísticas de Bambulo*, "*La Crisis*" (Bambulo'nun Bambulistik Hikayeleri "Kriz") (Alfaguara, Madrid, 1998) adlı yapıtını, farklı biçimsel yapısı ile gerçekleri, çocuk dünyasına uygun olarak yansıtmadaki başarısından; Emili Teixidor'un "*La Vuelta al Mundo de Hormiga Miga*" (Karınca Miga) (SM, Madrid, 2002) adlı yapıtını ise, dünyaya açılan bir kapı olarak tanımladığımız çocuk edebiyatıyla tam olarak örtüşen kurgusundan dolayı incelemeye değer bulduk.

Kitap okumanın faydalarını, bir çocuğun dünyasında yapabileceği olumlu değişimleri gözler önüne sermeye çabaladık. Yaptığımız bu çalışmada, ülkemiz çocuk edebiyatı alanında çalışma yapan araştırmacılara ve yazarlara İspanya'daki bakış açısını yansıtmayı hedefledik.

Bu tezin her aşamasında bana yol gösteren, beni destekleyen, benden yardımlarını esirgemeyen ve güler yüzüyle her zaman yanımda olan sevgili hocam Sayın Doç. Dr. Nil Ünsal'a teşekkür borçluyum.

ASLI ODABAŞI (KUŞGÖZ)

Ankara, 2005

GİRİŞ

Çocukluk, insanoğlunun gelişim aşamalarının en önemlilerinden biri, edebiyat ise dünyayı, yaşamı, hayatın anlamını ifade edebilmenin en güzel yolu. Henüz hayatın yeterince tanınmadığı, deneyimsiz olunan çocukluk döneminde, edebiyatın işlevi ve gerekliliği ise kaçınılmaz.

Çocukluğun sadece fiziksel olarak küçük olmanın ötesinde olduğunun bilincine varılması, çocukluğun keşfi, Rönesans'la gerçekleşmiştir. Çocuğun farklı ihtiyaçlara sahip olduğunun farkına varılması beraberinde eğitilmesi gereğinin altını çizmiştir. Bu bakımdan edebiyatın çocuk üzerine yoğunlaşmasında da temel olarak görülen hep yerine getirmesi gereken bir eğitimsel işlev olmuştur. Bu amaca yönelik olarak çocuk edebiyatı eserlerinde, yıllar boyu inandırıcı olmayan olay örgüleri içerisinde iyiyle kötü arasında süregelen savaşlar, iyilerin kazanıp, kötülerin bozguna uğratıldığı yaratıcılıktan uzak kurgularla dolu yapay ve şablon dünyalar yaratılmıştır. Öğretmen merkezli ezberci eğitim, ülkemizdeki eğitim anlayışının temeli olmuş ve böyle süregelmiştir. Yapay dünyalar, bu eğitim anlayışı içerisinde, otoriter ve korumacı yaklaşımı benimsemiş ebeveynler ve eğitimciler açısından “Çocuk Edebiyatı” olarak tanımlanmıştır. Gerek okulda gerekse aile içinde benimsenen bu tutumdan dolayı çocuklarımız da hep kitapların onlara belirli öğretiler sunması gerektiği beklentisinde olmuşlar ve edebiyattan almaları beklenen keyif bu şekilde ikinci, üçüncü planlara itilmiştir. Bu konuda batıda son yıllarda benimsenen farklı anlayış ülkemize yavaş yavaş da olsa girmektedir, girmesi kaçınılmazdır. Çocuğu anlamaya ve keşfetmeye çalışan, olaylara çocuk gözüyle bakıp, onların sorunlarına eğilen bu yeni anlayış,

günümüz dünyasında, çocukların değişen beklentilerine karşılık verebilme amacındadır.

Günümüzde çocuk, farklı ihtiyaçlara sahip olmaktan vazgeçmemiş olsa da yetişkin dünyasına tamamen ortak olmuş bir konumda durmaktadır. Sanayileşme devrimiyle beraber günlük hayatımız değişmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve hayatlarımızda televizyonun yetişkin, çocuk ayrımı yapmaksızın varlığı, çocuğu ister istemez yetişkin dünyasına yaklaştırmıştır. Bugün çevresinde olup bitenlerin fazlasıyla bilincinde olan bir çocukluk var karşımızda. İletişim çağı çocukları farklı çocuklar; bu nedenden dolayı bu çocukların edebiyattan beklentileri de farklı. Yaşadığımız dünyayı gerçekliğiyle ve varolan kusurlarıyla yansıtan ve çocuğu kandırmak adına yapay dünyalar oluşturma çabasına girmeyen bir edebiyat anlayışı beklentisindedir. Günümüz Çocuk Edebiyatında benimsenmesi gereken eğitimsel anlayış, çocuğu, bir şeyler öğretilmesi gereken bireyler olarak görmek yerine hayatı paylaştığımız ancak, ihtiyaçları yetişkinden bir ölçüde farklılaşan ve öğrenmesi gereken bireyler olarak görmeyi benimser.

Otoriter bir genel yapının mevcut olduğu ülkemizde geleneksel yapıdan uzaklaşmak biraz daha zor olsa da, çağın gereklerini karşılamak kaçınılmazdır. Modernleşmeden herkesin eşit pay alamadığı, ekonomik yetersizliklerin ve eğitim sistemindeki bozuklukların günlük hayata tüm olumsuzluğuyla yansıdığı ve tüm bunlara tezatlık oluşturur biçimde, medyanın olanaklarıyla tüketim bazlı yaşantıların mevcut olduğu çelişkiler ülkesindeyiz. Batıdaki gelişmelerin ülkemizde bir solukta benimsenip uygulanmasını bekleyemeyiz. Çocuk Edebiyatı konusunda yapılacak araştırmaların

sayısındaki artışla birlikte kùltürler arası etkileşimi beslemesi açısından yapılacak başarılı çevirilerin ùlkemiz Çocuk Edebiyatı gelişimi konusunda önemli rol oynayacağı düşüncesindeyiz.

1. ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Çocuk edebiyatının tanımını yapabilmek için öncelikle çocuk ve edebiyat kavramlarını ayrı ayrı düşünmemiz gerekir. Geçmişten bu yana çocuk edebiyatı tanımlanırken ortaya bir çok ayrı anlam çıkmıştır. Çocuk edebiyatı, kelime anlamına bakılacak olursa, yetişkinler tarafından özellikle çocuk ve çocuğun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kaleme alınmış eserler olarak anlaşılabilirdiği gibi, diğer taraftan çocuk tarafından kaleme alınmış eserler olarak da bir anlam çıkarmak mümkündür. Ancak çocuklar tarafından kaleme alınmış eserler bir edebiyat dalı olarak kabul edilmemiş ve bu alanda yapılmış çalışmalar çok kısıtlı olarak, belki evlerimizde hatıra olarak sakladığımız çalışmalarla sınırlı kalmıştır. Çocuk edebiyatı denildiği zaman en çok düşülen yanılgılardan biri de bu edebiyat türüne çocuk imgeli tüm eserleri dahil etmek olmuştur. Her çocuk imgeli eser, çocuk edebiyatı eseri değildir, ancak bir çocuk edebiyatı eserinin çocuk figürlere sahip olması şart olmamakla birlikte, olumlu bir özellik olarak kabul edilebilir. Bir çocuğun okuduğu kitapta, kendi yaşadığı sorunların aynısını yaşayan, yaşamda karşısına dikilen ikilemlere aynen sahip, kendisi gibi konuşan, davranan, kendi yaşındaki bir figürle bağdaşım kurması, bu figüre yakınlık duyması çok daha kolay olacaktır. İnandırıcılıkla birlikte ilginin de uyanık tutulabilmesi kolaylaşacaktır. Ancak bizim bu çalışmada incelemeye alacağımız çocuk edebiyatından anladığımız tanım, yetişkinler tarafından çocuklar hedef alınarak kaleme alınmış eserler olacaktır.

Hemen her ülkede yerleşmesi diğer edebiyat dallarından oldukça geç olan çocuk edebiyatının, yetişkin edebiyatından farklı bir alan olarak kabul edilip edilmemesi

tartışması hep süregelen bir konu olmuştur. Kimi edebiyatçılar “edebiyat, edebiyattır ve çocuk veya yetişkin için ayrı değildir” görüşünü savunmuşlar ve çocuk için yazılan eserlerin, büyükler için de keyif verici ya da tam tersi, yetişkinler için yazılan eserlerin de çocukların ilgisini çekebileceğini vurgulamışlardır, ancak günümüzde çocuk edebiyatının farklı bir dal olarak varlığı aşıkardır.¹ Diğer yandan, çocuk kahramanlı eserlerin çocuk edebiyatı olarak kabul edildiği durumlar da mevcuttur.²

Çevremize baktığımızda çocuklar, günlük hayatlarındaki davranış ve konuşmalarıyla yetişkinlerden farklıdırlar. Onların konuştukları, eğlendikleri, güldükleri veya üzüldükleri olaylar, yetişkinlerinkilerle bazı noktalarda kesişse de farklıdır. Bunun fizyolojik olarak bir açıklamasının yapılabileceği gibi, kazanılan deneyimler, bu dünyada çocuğa oranla daha uzun süre yaşamışlık da yetişkinin davranış ve düşüncelerini farklılaştıran nedenlerdendir. *“Çocukların, her ne kadar bizim dünyamızda yaşasalar da, aynı zamanda kendilerine ait başka bir dünyalarının da olduğunu göz önünde bulundurmalıyız. Bu iki dünyanın arasında, sürekli olarak, ortama uyum sağlamaya çalışırlar, bu yüzden birer şair gibi kendi sembolik dünyalarını gerçeğe taşırlar, değiştirirler ve kendilerine çekici kılabilmek için gerçeği hayalle karıştırırlar.”*³

Çocukluk olağanüstü bir dönemdir, hayatımızın hiçbir döneminde depolayamayacağımız kadar bilgi depoladığımız, çevremizde her şeyi ilk kez görmenin ve keşfetmenin verdiği heyecanla her şeyi sorguladığımız, dünyayı, belki

¹ bkz. Verdulla, Antonio Moreno, *“Literatura Infantil”*, Universidad de Cádiz, Cádiz, 1998, s.10.

² bkz. Sánchez-Fortún, José Manuel de Amo, *“Literatura Infantil: Claves para la formación de la competencia literaria”*, Ed. Aljibe, Málaga, 2003, s.19

³ Verdulla, Antonio Moreno, a.g.y., s.20.

de çok ciddiye almadan, anı yaşadığımız, küçük şeylerle mutlu olup, en çok hayal kurduğumuz dönemdir. Hayatta her şeyi ilk kez öğrendiğimiz, dünyada olmayı keşfettiğimiz, var olduğumuzu anladığımız bu dönemde karşımıza çıkan bilgilerin tümü yetersiz kalır. Bu dönemde, sonsuz bir beklenti ve arayış içindedir insanoğlu; bu sebepten dolayı edebiyat, çocuğa tüm dünyanın kapılarını açabilecek çok önemli bir araçtır. Çocuk edebiyatının gerekliliği ve önemi, küçük bedenlere, dünyanın, bilginin kapılarını sanatsal bir yolla açmasında yatar. Kabul ettiğimiz bir gerçek vardır ki, çocuk edebiyatının aslında temelde yatan en büyük işlevi eğiticiliğidir. Ancak bu noktada sınırların çok iyi belirlenmesi gerekmektedir; çocuk, bir edebiyat eserini öğrenmek için okumaz, zaten okumamalıdır da. Sanat insana zevk veren, estetik duygusunu besleyen bir araçtır, bu yüzden bir sanat dalı olarak edebiyat, dolayısıyla da çocuk edebiyatı, temelde eğitsel bir kaygı taşısa da, bir sanat dalı olarak kalmalıdır. Çocuk için bir kitap, ona çevresindeki sınırları kaldıran en büyük kaynaktır. Aslında yetişkinin de, çocuğun da edebiyattan temel beklentisi iletişimdir. Mª Dolores González Gil, çocuk edebiyatının, “*etik ve estetik bir iletişim*”⁴ olarak ele alınması gerektiğinden bahseder; çocuk edebiyatının eğitimle olan ilişkisini göz ardı etmek mümkün değildir. “*Edebiyat, çocuğun dünyasına, dünyaya geldiği ilk günden itibaren girer: bir taraftan, ninniler, hikayeler, romanslar (eski çağlardan itibaren aile içinde ve halk geleneklerinde kullanıla gelmişlerdir. –deneyimler, ahlaki değerler, vs.-) ve diğer taraftan, okul çağlarından itibaren, antolojilerle ve çocuklara yönelik yazılmış eserlerle ilk karşılaşmalar olur.*”⁵ Okula gitme olanağına sahip olan her çocuk, okul yıllarında bir zorunluluk olarak tanışır kitaplarla: Ders kitapları,

⁴ Gil, Mª Dolores González, “*Un taller de folclore infantil para el siglo*”, **La literatura Infantil en el Siglo XXI** (Cerillo, Pedro C., Et al.), Ed. de la Universidad Castilla-La Mancha, Cuenca, 2001, s. 153.

⁵ Verdulla, Antonio Moreno, a.g.y., s. 19.

okuma kitapları kimi zaman boş vakitlerini değerlendirebilmek için seçtiği romanlar. Okul donemine kadar, edebiyatla ve kitaplarla etkileşim içine girmemiş çocuklar için de hayatlarında varolan bir edebiyat, gizli de kalsa mevcuttur, hayatımızın vazgeçilmezi iletişim, edebiyattır. İletişimin gunumuz insanı için onemi yadsınamaz ve bu nedenle edebiyat, iletişim yollarını aan bir sanat dalı olarak gelecek kuşakların eğitiminde onemli bir yere sahip olmalıdır.

2. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİNE İSPANYA ÇERÇEVESİNDEN BİR BAKIŞ

Çocuk edebiyatının dünya genelinde başlangıç noktasını kesin olarak belirleyebilmek için çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından kesin çizgilerle ayırabilmek gerekir. Ancak, tarih boyunca sadece çocuk hedef alınarak yazılan eserler değil, aynı zamanda çocukların okumaktan zevk aldıkları eserler de kendiliğinden çocuk edebiyatı içerisine dahil edilmiştir. Çocuklar için yazılmamış olsalar da, değişik dönemlerde çocuklar tarafından daha çok ilgi gören bazı eserler olmuştur. Bu bakımdan çocuk edebiyatının oluşum ve gelişim aşamalarını incelerken çocuk gözünden bakmak, çocukların ilgisini çekmeyi başarabilen eserlerden bahsetmek gerekir.

Çocuk deyince, hemen her toplumda masal gelir aklımıza. Çocukluk döneminde dinlediğimiz masallar, orada ya da burada duyduğumuz, nereden bildiğimizi tam olarak kestiremediğimiz, toplumlara mal olmuş kimi hikayeler. Her toplumda, gelenekleri ön plana çıkaran, iyilikten, güzellikten ve doğru olmaktan bahseden bu masallar, eğitici özellikleriyle ön plana çıktıklarından dolayı, çocuklar için uygun bulunmuş ve onlara yüzyıllar boyu anlatılmıştır. *“Halk masallarının bir tür olarak özelliklerine göre ayrımı uzun tartışmalara konu olmuştur; söylen⁶ ve söylenceler⁷ gibi bazı farklı edebi türlerle ortak özellikleri olduğu kabul edilmiş olsa da, diğer türlerden ayrılan en önemli özelliği yerine getirdiği sosyal işlev olmuştur.”⁸* İnsanlık varolduğundan bu yana, iletişim olduğu sürece edebiyat da varolmuştur. *“Biliyoruz*

⁶ “söylen” sözcüğü ispanyolca “mitos” karşılığı olarak kullanılmıştır.

⁷ “söylence” sözcüğü efsane, ispanyolca “leyenda” anlamında kullanılmıştır.

⁸ Colomer, Teresa, *“Introducción a la Literatura Infantil y Juvenil”*, Ed. Síntesis, Madrid, 1999, s. 64

ki, insanlığın varoluşundan bu yana, insanoğlunun kırdaki, ateşin çevresinde toplanmasının iki temel amacı olmuştur: Bunlardan biri hikaye anlatmak diğeri ise oyun oynamaktır. Bunlar hiç şüphesiz sosyal iletişimin en ilkel ve en temel taşlarını oluşturmuştur. Oyun oynamak, şarkı söylemek, hikaye anlatmak edebiyatın başlangıcı, kelimenin tam anlamıyla başlangıcın anahtarı olmuştur.”⁹

İnsanlığın varolduğu süreden itibaren çocuğun, edebiyatla olan ilişkisinden söz edebiliriz; ancak çocuk edebiyatı olarak tanımlayabileceğimiz türün başlangıç noktasını, bazı temellere dayandırarak belirlememiz gerekir. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğu, yetişkinden farklı bir birey olarak kabul ederek sadece çocuğa yönelik, onun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yazılmış eserlerdir. “Çocuk edebiyatının ilk ele alınışı, matbaadan öncedir. Sözlü gelenekle aktarılan edebiyat, insanlığın temelidir; bu geleneklerle dolu eserler, aralarında, şarkıları, lirik şiirleri, bilmeceleri dinleyerek eğlenen çocukların da bulunduğu, her çeşit okuyucuya sunulurdu. Bu eserler edebiyatın ve çocuk edebiyatının tohumlarını atmışlardır; böylelikle çocuk edebiyatı tarihinin başlangıç noktası olarak kabul edilmelidir.”¹⁰

Sözlü edebiyat ürünlerini, bugün çocuk edebiyatının tarihsel gelişimini değerlendirirken başlangıç noktası olarak belirleyebiliriz. XVIII yüzyıldan itibaren ise, sanayileşmeyle birlikte gelişen dünya ve değişen değerlerin bir sonucu olarak, çocuk yetişkinden farklı olarak kabul edilmiş ve sadece çocuğa özel, onun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir edebiyat oluşturma eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu süreçten itibaren kısa bir dönem de kapsasa, daha kesin çizgilerle bir çocuk edebiyatı tarihinden bahsetmemiz mümkündür.

⁹ Gil, Mª Dolores González, a.g.m., s.171.

¹⁰ Sánchez-Fortún, José Manuel de Amo, a.g.y., s.80

Hemen her toplum için olduğu gibi, İspanyol çocuk edebiyatının temellerini de sözlü geleneklerde buluruz. Çocuklara hikaye anlatma geleneği İspanya’da da hep süregelmiştir. Sözlü geleneğin yansımaları, bugün ve geçmişte, çocuk edebiyatı olarak kaleme alınmış eserlerde kendini göstermiştir. Bunun ilk izlerine, her ne kadar çocuğun çocuk olarak kabul edilmediği bir dönem olsa da, İspanyol Ortaçağı’nda rastlamak mümkündür. Ortaçağ insanının gözünde çocuk sadece “*yetişkinin minyatür haliydi*”¹¹. Çocuklar farklı ihtiyaçları olan bireyler olarak değil, sadece bilgisiz ve deneyimsiz bireyler olarak değerlendirildiğinden, bu dönemde sadece saray ve çevresinde, soylu kesimin emrinde olan edebiyat eserleri arasında, çocuklar için kaleme alınmış eğitim kitapları mevcuttu. *El Libro de Patronio y el Conde Lucanor*, *Libro de los Estados* gibi eserler ahlaki değerleri saray çocuklarına öğretmek amacıyla yazılmış, tamamen eğitim amaçlı eserlerdir. Bu dönemde halkın, edebiyatla tek buluşması saz şairleri aracılığıyla mümkün olabilmekteydi. Sözlü edebiyatın temelini, epik şiirler oluşturmaktaydı. Saz şairleri, sokak sokak gezip, genelde konularını kahramanlık hikayelerinden alan anonim şiirleri, şarkılar eşliğinde halkın beğenisine sunarlardı. Yetişkinlerin zevkle dinledikleri bu kahramanlık destanları, çocuklar tarafından da dinlenirdi, herhangi bir ayırım yapılmazdı. Bu eserlerin konuları genellikle kahramanlık olurdu. “*Ortaçağ’da, İspanya’da en çok ilgi gören eserler, cantares de gesta’lar*”¹², saz şairleri tarafından okunmuş olan *Cid Destanı*, *Gonzalo de Berceo’nun Milagros de Nuestra Señora* gibi soylu kesime hitap eden şiirler¹³, *X. Alfonso’nun Cantigas* adlı eseri ve çocukların, içerisinde *peri masallarını*, *prens masallarını* çağrıştıran çok fazla örnek

¹¹ a.g.y., s.80.

¹² İspanyol kahramanlık şarkıları ve türküleri.

¹³ Bu şiirler, dinsel nitelikli olup, Hz. Meryem’in gerçekleştirdiği varsayılan mucizeleri anlatmaktadır.

*bulabileceği romanslar.... olmuştur.*¹⁴ Saz şairleri, o dönemde halkın ilgisini çekmeyi başarabilen kişilerdi. Yazılı eserler çok kısıtlı bir kesimin eline ulaşabilirken, şairler sayesinde çok fazla sayıda ve çeşitli kesimlerden halkın beğenisine sunulan romanslar, dönemin en önemli eserlerini oluşturmaktaydılar. Konularını gerçek hayattan alan bu hikayelerde, kahramanların başından geçen olaylar ve özellikle yiğit kahramanların maceraları anlatılırdı.

Matbaanın bulunmasıyla çok büyük değişiklikler yaşandı. Kitaba ulaşmak daha kolaylaştı. Henüz halka ulaşmamış olsa da, soylu sınıf çocukları kitapla tanıştı. O dönem eserleri çocukların eğitimine yönelik, ahlaki öğütler içeren eserler olmuştur. Soru-cevap öğretim tekniğinin sıklıkla kullanıldığı metinler yaygındır. Bu dönemde işlenen konular arasında en önemlisi, Hıristiyanlık ve dine ait bilgilerin aktarılması olmuştur. Bunun yanında halk çocukları ise, sözlü geleneğin ürünlerini dinleyerek vakit geçirmeye ve eğlenmeye devam ediyorlardı.. “*Ysopete Ystoriado*” (XV. yy.), *İspanyol diline çevrilmiş ve resimlendirilmiş “Ezop masalları”nın tümü veya “El Exemplario contra los Engaños y Peligros del Mundo (Dünyadaki Aldatmacalara ve Tehlikelere Karşı Öğütler)”*, XIII. yüzyılda ortaya çıkan ve eserin önsözünde hem yetişkinler hem de çocuklar için yazıldığı belirtilen *Arap dünyasından Calila ve Dimna'nın İspanyolca çevirisi, yetişkinler için yazılmış olsalar da, o dönemde çocukların ilgisini çekmiş eserler olmuştur.*¹⁵ Lope de Vega'nın çocuklarından biri için yazdığı *Los pastores de Belén*, Gongora'nın, *Hermano Perico* ve *Hermana Marica* gibi eserleri, İspanya'da dönemin çocukları tarafından ilgi görmüş romanslardandır. Çocuklar her zaman *Don Quijote* ve *Rinconete y Cortadillo* gibi

¹⁴ a.g.y., s. 80.

¹⁵ a.g.y., s. 82

klasiklere karşı da ilgi duymuşlardır. İspanyol çocuk edebiyatı tarihine bu eserleri birebir katmak doğru olmaz kanısındayız. Çocuk edebiyatı eserinden anladığımız çocuk bilincini kavrayarak, çocuğa özel yazılmış bazı eserler olmalıdır. Ancak gözönünde bulundurmamız gereken bir gerçek vardır; her ne kadar çocuk edebiyatının çıkış noktasında sözlü geleneklerin yazıya dökülmesi yatıyor olsa da, XVIII. yüzyıla kadar olan gelişimleri çocuk edebiyatı tarihinin başlangıç noktası olarak belirtmemiz mümkün değildir. Ancak bu noktada şöyle bir açıklama yapmanın daha uygun olacağı görüşündeyiz; madem ki günümüz edebiyatında dahi her ülkenin sözlü geleneklerinin etkisi görülüyor, o zaman XVIII. yüzyıla gelinceye kadar ortaya çıkan eserler dönemini, çocuk edebiyatının doğuşuna zemin hazırlayan ve oluşumunu etkileyen bir süreç olarak kabul etmenin daha uygun olacağını belirtmek isteriz. “*Birçok insan, edebi gelenekleri, yıpranmış bir kültürün arkeolojik kalıntıları, sona ermiş bir tarihten komik birer hikaye olarak değerlendirir.*” diyen Pedro C. Cerillo, seçimini bu görüşün aksine kullanmış ve “*geleneklerin, sadece gelenek olmaktan çok, insanoğlunun hayatında, sosyal ve kültürel ilişkilerinde vazgeçilmez bir ihtiyaç ve bir değer*”¹⁶ olduğunu savunmuştur. En eski çağlarda da, yetişkinlerin çocuklara aktarmak istedikleri eğitim, bugün çocuklara yönelik olarak kabul ettiğimiz ve her toplumda sözlü gelenekle kuşaktan kuşağa geçmiş olan kültür, bu edebiyat türünün temellerini oluşturmaktadır. Temelleri söylenbilim, öykü, destan, söylence, şarkı, oyun ve atasözlerinde yatan çocuk edebiyatının bugün geldiği noktaya baktığımızda, kültürel değerlerin ve sözlü geleneğin etkisi açıkça gözlenmektedir. Pedro C. Cerillo’nun dediği gibi, yaşadığımız dönem “*sözlü ifadenin Rönesans’ı*” konumundadır. Her gün konuştuğumuz telefonlar, telesekreterlere

¹⁶ Cerillo, Pedro C., “*Literatura Popular de tradición infantil: la palabra viva*”, **Presente y Futuro de la Literatura Infantil** (Alonso Fernando, Et.al.), Ed. de la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, 2000, s. 25

bıraktığımız mesajlar, izlediğimiz reklamlar, filmler, uydu antenleri ve kablolarla eriştiğimiz farklı televizyon kanalları sözlü iletişimin teknoloji sayesinde geldiği son noktalarıdır. Cerillo, İspanya’da geçmişten gelen sözlü gelenek ürünlerinin, romansların bugün de varolduğundan bahseder: “*Bugün de, aynı yoğunlukta olmasa da, bazı metinler, özellikle romanslar, genellikle bağbozumu, zeytin hasatı, mayısın gelişi gibi özel dönemlerde, her ne kadar çocuklar bu olayların çok yakınında olmasalar da, onlara, özellikle küçük çocuklara şarkı olarak söylenmektedir.*”¹⁷

Teknoloji hayatlarımızı fethetmiş olsa da, yerini alamayacağı bazı değerler vardır ve hep olacaktır. Geçmişte saklı olan sözlü gelenekler, bugün insanı şaşırtacak bir şekilde çocukların oynadığı oyunlarda, söyledikleri şarkılarda, tekerlemelerde, bilmeceelerde kendini göstermektedir. Fransa’da ortaya çıkmış olan *Kırmızı Başlıklı Kız*’ın yazılı olarak ilk ortaya çıkışı, halk arasında bilinen bir hikayenin Perrault tarafından kaleme alınmasıdır. Bugünün klasikleri arasında yer alan bu eser de, çocukları bilgilendirme amacıyla ortaya çıkarılan bir kurgudur. Ancak *Kırmızı Başlıklı Kız* gibi bir çok masal yazıya geçtikten sonra farklı şekillerde yorumlanmış ve birbirinden ayrı dönemlerde masalın ayrı ayrı uyarlamaları ortaya çıkmıştır. Değişim isteyen, üzerinde yaşadığı dünyayı tanımaya çalışan çocuklar için klasik eserler, çoğu kez güne uyarlanmış ve her dönemde, bazı farklılıklarla tekrar tekrar ortaya çıkmışlardır. “*İspanya’da, Encarnación Aragoneses takma adlı Elena Fortún, 30’lu yıllarda Kırmızı Başlıklı Kız’ın bir uyarlamasını yazmış ve bu uyarlamada kurda, Kırmızı Başlıklı Kızın aynadan yansıyan görüntüsünü yedirmiştir. Oldukça yaygın olan bazı diğer uyarlamalarda kurt büyükanneyi yememiştir, büyükanne*

¹⁷ a.g.m., s. 14.

dolabın içinde saklanmaktadır. Çocuk edebiyatında İspanya’da klasik olarak kabul edilen Antoniorrobles, Meksika’da sürgündeyken, 1967 yılında yayımladığı yeni uyarlamada kurt, etyemez rejimi içinde bir yılını hapisyanede geçirir ve aklanmasında onun lehine tanıklık yapan Kırmızı Başlıklı Kızla arkadaş olur.”¹⁸ Kırmızı Başlıklı Kız’ın dünyada bir çok farklı uyarlaması yapılmıştır. Yapılan bu uyarlamalarda, o dönem olayları ve yaygın olan edebiyat akımları etkili olmuştur; ancak Kırmızı Başlıklı Kız örneğinde olduğu gibi, varolan bazı figürler korunmuştur. Son olarak, İspanya’da, eserin ilk olarak ortaya çıkışından yaklaşık üç yüz yıl kadar sonra, Carmen Martín Gaité, “Kırmızı Başlıklı Kız Manhattan’da” başlıklı eserle, kırmızı başlıklı kız figürünü, Manhattan’da yaşayan Sara Allen olarak yeniden yaratmıştır. Yani eski masallar günün şartlarına uygun hale getirilmiş ve modernleştirilmiştir.

Matbaanın keşfi ve Aydınlanma Çağı’yla birlikte çocuk edebiyatının çevresindeki sınırlar genişlemiştir. İlk hedef olarak düşünülen eğiticilik, yerini yeni değerlere bırakmıştır. Çocuklar için hep uygun olarak görülen halk hikayeleri güne uyarlanmıştır. İspanya’da halk hikayelerini modernleştirmede en çok kullanılan teknikleri Teresa Colomer’ altı ana başlık altında toplamıştır.¹⁹

- 1) *Kişilerin bağımsızlaştırılması.*
- 2) *Metnin günümüz dünyasına yerleştirilip, modernleştirilmesi.*
- 3) *Eserin efsanevi boyutunun kaldırılması, kahramanların doğüstü güçlerden arındırılması.*

¹⁸ Colomer, Teresa, a.g.y., s. 72

¹⁹ a.g.y., s. 80

- 4) *Hikaye içinde başka bir hikaye anlatmak gibi karışık anlatım tekniklerinin kullanımı.*
- 5) *Her şeyi bilen, tek taraflı bakış açısının yerine, çok yönlü ve derin bakış açısının kullanımı.*
- 6) *Edebiyatın ön plana çıkışı.*

Bu maddelere baktığımızda, eserlerde yapılan değişikliklerin, bağımsız olan, akılcı düşünebilen, yorum yapabilen ve sanatsal duyarlılığı olan çocuklar yetiştirmeye yönelik olduğu kanısındayız.

Matbaanın bulunmasıyla başlayan Yeni Çağ'da, insan merkezli anlayışın en büyük katkılarından biri, çocuğun çocuk olarak kabul edilmeye başlanması ve sadece fiziksel olarak değil, ruhsal olarak da yetişkinden ayrıldığı ve farklı ihtiyaçlara sahip olduğu düşüncesinin benimsenmesi olmuştur. Ortaçağ'da, hep yetişkinin yanında, onunla aynı zevkleri paylaşan ya da paylaşmak zorunda olan çocuk artık farklıdır. Avrupa'da matbaa teknolojisinin gelişmesiyle basılan kitapların sayısında artış olmuştur. Bu dönemde ilk basılan kitaplar arasında *Ezop Masalları* bulunmaktadır, XVII. yüzyılda çocukların en çok ilgisini çeken kitap olmuştur. Bu yüzyılın sonlarına doğru Asya'da, *Bin Bir Gece Masalları* gibi, daha sonra tüm dünyaya yayılacak bazı halk masallarının ortaya çıktığı görülür. Bu dönem, sözlü geleneğin etkisinden çıkılarak, yazılı bir çocuk edebiyatından ilk kez kesin olarak bahsedebildiğimiz, bugün de zevkle okunan *Uyuyan Güzel*, *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Çizmeli Kedi*, *Külkedisi* gibi eserlerin ortaya çıktığı dönemdir. “*Coşumculuk akımının ortaya çıkışına dek, çocuk edebiyatından anlaşılan, ahlak ve eğitici çevresinde oluşan bir tür*

olmasıydı. XVIII. yüzyıl, çocuk kavramıyla ilgili olarak ilk büyük değişimin yaşandığı dönemdir. Çocuk, renkli olan bir toplum örgüsü içinde kabul görmeye başlar. J. J. Rousseau'nun "Émile ou de l'éducation" adlı eseri, çocukluğu, hayatın kendine özgü olgunluğu olan bir kesiti ve etik ve ahlaki açıdan iyi bir eğitime ihtiyaç duyulan bir süreç olarak kabul eden ilk eserdir."²⁰

XVIII. yüzyıla gelindiğinde, artık çocuklar ve onların ihtiyaçları düşünülerek meydana getirilen eserlerin sayısında artış gözlenir. "Başlangıçta çocuk edebiyatı kitapları bir eğitsel araç olarak algılanırdı, ancak çağın çok okunan derlemelerinden, romanların, söylencelerin ve hikayelerin çocuklar tarafından çok fazla tüketilir olması, yayınevlerini, her ne kadar temelde yatan işlevleri yine eğiticilik olsa da, çocukların eğlencelerine ve boş zamanlarına yönelik kitap serileri oluşturmaya yönlendirdi."²¹ XVIII. yüzyıla gelindiğinde, İngiliz edebiyatından tüm dünyaya açılmış iki önemli isim göze çarpar: J. J. Rousseau ve Daniel Defoe. Gerek *Robinson Crusoe*, gerekse *Guliver'in Seyahatleri* yetişkinler için yazılmış romanlar olsa da, çocuklar tarafından büyük ilgi görmüşlerdir. Bu dönem, macera romanlarının dorukta olduğu dönemdir. *Robinson Crusoe* ile tüm dünyada başlayan macera romanlarının bir çok takipçisi olmuştur. İnsanın, doğa karşısındaki zayıflığı konu alınmıştır. Her ne kadar çocuklar için düşünülmemiş mesajlar içerseler de, temelde insanın, karşısına çıkan güçlülere rağmen yılmaması ve savaşması gerektiğini anlatan eserlerdir. Macera romanlarının bu denli yaygın olmasını tarihi gelişmelere bağlamak mümkündür; o dönem Avrupa'da sömürgeleştirme dönemidir. Diğer yandan İngiltere'nin sömürgesi olan Hindistan yoluyla, Kipling'in "*The Book of the*

²⁰ Sánchez-Fortún, José Manuel de Amo, a.g.y.,s. 83.

²¹ Colomer, Teresa, a.g.y., s. 83

Jungle” (Ormanın Kitabı), macera türünde yazılmış ve çocukların ilgisini çekmeyi başarmış eserlerden biridir. Yüzyılın sonlarına doğru, macera türünde yazılmış eserler yerini, olayların daha çok gündelik ortamlarda geçtiği ve genellikle bir çocuğun gün içerisinde evde ve okulda başından geçen olayların sıklıkla anlatıldığı romanlara bırakır. Mark Twain’in *Tom Sawyer’in Maceraları* ve Amerika’da macera romanının ilk örneği olarak kabul edebileceğimiz *Huckleberry Finn’in Maceraları* bu türde sayabileceğimiz göze çarpan örneklerden bazılarıdır. Bu dönemde yazılmış *Tarzan, Defne Adası* gibi macera romanlarının ardından, Geoffrey Trease’ in önemli eseri *Robin Hood*, çocuk edebiyatını fantastiğe doğru taşıyan eserlerin ilklerindedir. Yüzyılın ikinci yarısında okul, kitap seçiminde en önemli belirleyici etken haline almıştır. Okul her zaman çocuk edebiyatının en iyi müşterisi olduğundan, kısa metinler şeklinde yazılmış hikayeler, derslerde kullanmaya uygun dergiler önem kazanmıştır.

XIX. yüzyılın ortalarından sonra ise, çocuk kitaplarına ayrı bir önem verilmeye başlandığı göze çarpar. Bu dönemde çocuk kitapları ciltleriyle ve renkli kapaklarıyla diğer kitaplardan ayrılır olmuş ve çocuk kitaplarının resimlendirilmesi ayrı bir sanat alanı haline gelmiştir. XIX. yüzyıl öncesinde, çocuk kitapları her ne kadar çok büyük bir gelişim kaydetmiş olsalar da, bu dönemde hep eğitim amacıyla öne çıkan, ahlaki öğütler veren kitaplar yaygın olmuştur. XIX. yüzyılda ise, milliyetçilik duygularının yükseldiği bir dönemle karşılaşırız. “*Bu dönemde halk edebiyatı ve folklorik edebiyat, milliyet ruhunun en gerçek ifadesi olduğundan, yazarlar için büyük ilham kaynağı, çocuklar için de gerçek bir edebiyat olarak kabul edilmiştir.*”²²

²² Sánchez-Fortún, José Manuel de Amo, a.g.y., s. 86

Hans Christian Andersen, Grimm Kardeşler gibi yazarlar ön plana çıkarken, İspanya’da Cecilia Böhl de Faber’in eserleri okunmaya başlanmıştır. *Hansel ve Gretel*, *Pamuk Prenses*, *Uyuyan Güzel*, *Kırmızı Başlıklı Kız* gibi eserler bu dönem eserleridir. Grimm Kardeşler, daha önce ortaya çıkmış eserlerin birer uyarlamasını yapmışlardır. Andersen’in hikayelerinde temel amaç şiirsel anlatımın ve hayal dünyasının ön planda olduğu bir kurgu evren yaratmak olmuş, bu bağlamda gerçeküstü kavramlar eserlerde kendini göstermeye başlamıştır. Peri masalları bu dönemde sevilerek okunan eserlerdir. *Deniz Kızı*, *Karlar Kraliçesi*, *Prenses ve Bezelye Tanesi*, *Çirkin Ördek Yavrusu*, *Kurşun Asker*, *Kibritçi Kız* gibi eserler hayal dünyası ile gerçek dünyanın iç içe geçtiği eserler olmuşlardır.

Fernan Caballero takma adıyla tanınan Cecilia Böhl, İspanyol çocuk edebiyatının oluşmasında çok önemli bir yere sahiptir. Coşumculuk akımının etkisi altında, döneme ait olanla, geleneksel olanı eserlerinde harmanlamıştır. İspanyol çocuk halk hikayeleri ilk kez 1877de, “*Cuentos, oraciones, adivinas y refranes populares e infantiles*” (Çocuklar İçin Halk Hikayeleri, Söylevler, Bilmeceler ve Atasözleri) başlığı ile yazar tarafından bir kitap haline getirilmiştir. Açmış olduğu yol ile, İspanya’da halk kültürünün yeniden edebiyata girmesini sağlamıştır. *El Padre Coloma* bu dönemde adından söz etmemiz gereken başka bir yazardır. Eserlerinde geleneksel olanı ve halk kültürünü yansıtırken eğitici olmayı da ihmal etmemiştir. *Pelusa y El Ratón Pérez*, *Pequeñeces*, *Jeromin* eserlerinden bazılarıdır. Bu dönem eserleri, gelenekleri ön plana çıkaran eserler olmuştur. Adı geçen yapıtlarda,

“dönemin insanları ve yaşam biçimleri öncelikli olarak yansıtılır, gerçeküstücülük reddedilir ve gerçekçiliğe doğru yönelme gözlenir.”²³

XIX yüzyılda kendini gösteren akımların en önemlilerinden biri, Jules Verne ile başlayıp J. J. Rousseau ve birçok yazarla devam eden, bilimin ön plana çıktığı bir anlayıştır. Genç kuşağı eğitmek ve aydınlatmak için, coğrafi, jeolojik, fiziksel, astronomik buluşları ön plana çıkaran kitaplar yazılmıştır. Bu dönemde hayal gücü ve gerçek olmayan yeniden ikinci plana atılmıştır. Mantık ve gerçek ön plana çıkmıştır. *Aya Seyahat, Balonla Beş Hafta, Evrenin Merkezine Seyahat, Deniz Altında Yirmibin Fersah, Kaptan Grant'ın Çocukları, Seksen Günde Devrialem, Onbeş Yaşında Bir Kaptan* gibi kitaplar Jules Verne'in eserlerinden bazılarıdır. Bu dönemde İspanya'da ilk kez Saturnino Calleja Fernández yayınevi tarafından bir çocuk edebiyatı kitapları serisi basılır. Bu yayınevinin çalışmalarının, diğer edebiyat dallarından farklı olarak, artık kesin bir biçimde ortaya konmaya başlanan ve gitgide temel olarak kabul edilen eğitici özelliğinden sıyrılıp, sanatsal olana doğru ilerleyen yeni bir edebiyat dalının ortaya çıkışına büyük katkıları olmuştur. Bu dönem José Muñoz Escámez, Manuel Abril, Mª Teresa León, Magda Donato ve Jesús Sánchez Tena gibi yazarlar göze çarpar.

İspanya, 1936-1939 yılları arası İç Savaş döneminde çocuk edebiyatı alanında sessiz bir dönem yaşamıştır. Savaş sonrası yıllar ise, konularını, genellikle savaşın ıllıklığından ve kötü sonuçlarından alan eserlerle geçmiştir. Elena Fortún'un bu döneme ait eserleri, savaşın barbarlığına karşı yazılmış eserlere birer örnek

²³ Sánchez-Fortún, José Manuel de Amo, a.g.y., s.87

oluşturmaktadır.1950li yıllara gelindiğinde, eserlerin sayısında bir artış ve konuların çeşitlendiği gözlemlenir. Bu dönemden itibaren çocuk kitapları yavaş yavaş ciltleri, renkli kapakları ve resimleriyle görsel olarak yetişkin kitaplarından ayrılır oldu. *“Bugün çağdaş eserleri detaylı olarak inceleyecek olursak, hikayelerin dinlenmek için değil, görülmek ve okunmak için yazılmış olduklarını görürüz, bu da çocuklara yönelik kitapları daha edebi ve sanatsal bir yapıya yönlendirmiştir.”*²⁴

1970’li yıllar ve sonrasında ise, artık bir bütün olarak, çocuk edebiyatı gerçeğini göz ardı etmek mümkün değildir. Farklı türde bir edebiyat kesin olarak kendini göstermiş, yaratıcı, özgün ve konu bakımında çeşitlilik gösteren eserler verilmeye başlanmış ve bu kitaplar, kitapçılarda ayrı bir bölümde duran raflardaki yerlerini almışlardır.²⁵

²⁴ Colomer, Teresa, a.g.y., s. 78.

²⁵ İspanya’da bu dönemden günümüze kadar öne çıkan çocuk edebiyatı yazarlarıyla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiye Jaime García Padrino’nun “Clásicos de la Literatura Infantil Española (İspanyol Çocuk Edebiyatı Klasikleri)” başlıklı makalesinden ulaşılabılır. Cerillo, Pedro C., **Presente y Futuro de La Literatura Infantil**, Ed. de la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, 2000 s.67.

3. ÇAĞDAŞ İSPANYOL ÇOCUK EDEBİYATINDA EĞİTİMSEL İŞLEV

Çocukların eğitime ihtiyaçları vardır. Hayatlarının en deneyimsiz oldukları bu döneminde iyi bir şekilde eğitilen çocuklar, gelecek toplumların sağlıklı bireylerini oluşturacaktır. “Çocukluk dönemi ne güzel bir dönemdir” denir hep, herkes çocukluğa, çocuklara sempati duyar, bir gülümsemeye bakar. Bu dönem, insan hayatında güzel, ancak güzel olduğu kadar da zor bir dönemdir aslında. Her şeyden önce çocuksuzundur, çocuk olmak, farklı olmak, yetişkin olmamak demektir; onların hayata bakış açısı farklıdır.

Bir çocuk için eğitim sürecini belli alanlarla kısıtlamak mümkün değildir, onlar meraklı bakışlarıyla var oldukları sürece, eğitim her yerde olmalıdır. Okul, zamanlarının büyük kısmını alan ve onlara sistematik bir eğitim sunan kuşkusuz en önemli kurumdur, ancak hayat okulda geçmemektedir. Boş zamanlarda yapılan etkinliklerin önemi büyüktür. Tüm dünyada olduğu gibi, günümüzde kitap okumak, İspanyol çocuklar için de, boş zamanlarını değerlendirirken ilk sırada gelen bir etkinlik değildir. Bunun nedenleri farklıdır, ancak yadsınamaz bir gerçektir. Belki de enerjiyle dolup taşan küçük bir bedeni bir koltuğa oturtup veya bir kanepeye uzandırıp, tüm enerjisini ve ilgisini bir kitapta yoğunlaştırmasını beklemek çok da kolay değildir. Yapılan araştırmalar, günlük etkinlikler arasında kitap okumanın ilk sıralarda yer almadığını, televizyon seyretmek, arkadaşlarla beraber vakit geçirmek, sohbet etmek, oyun oynamak, müzik dinlemek, spor yapmak gibi etkinliklerden geride kaldığını göstermektedir. Araştırmalara göre, İspanyol çocuklar için ilk sırayı televizyon almaktadır: *“1988’de yapılan bir araştırmaya göre, kitap okuma*

alışkanlığına sahip 15 ila 16 yaş arasındaki gençlerin oranı, erkeklerde %49, kızlarda ise %75'tir; bununla beraber erkeklerin %7'si, kızların ise %18'i her gün kitap okumaya zaman ayırmaktadır; çıkan sonuç kızlarda 13, erkeklerde ise günde 5 dakikayı kapsamaktadır. Bu verileri gençlerin televizyon seyrederek geçirdikleri zamanla karşılaştıracak olursak, karşımıza çıkan sonuç erkeklerde 2 saat 55 dakika, kızlarda ise 2 saattir."²⁶

Günlük etkinlikler arasında çocuk edebiyatı, çocukların vakitlerinin büyük kısmını alan bir uğraş olmasa da, onlara bir anda bir çok kapıyı açabilecek nitelikte bir alan olduğundan dolayı çok önemlidir ve teşvik edilmelidir. Bu alanda İspanya'da, "1960'da 1600, 70'te 1800 ve 80'de ise 5000'e ulaşan sayılarda kitap basılmıştır."²⁷

Çocukları iyi birer okuyucu yapabilmek, uğraş verici ancak uğraş vermeye değer bir hedeftir. Kitap okumak çaba gerektirir, çünkü televizyon seyretmek gibi kolay değildir; bilgiler size hazır olarak sunulmaz, düşünmek kimi zaman da araştırmak gerekebilir. Televizyon, kitapların tersine, pasif ve eleştirel düşünceye sahip olmayan bireyler yetiştirmektedir. İzleyiciye herşey hazır olarak sunulmakta ve hayal gücü kısıtlanmaktadır. Televizyonun hayatımızdaki yeri ve önemi kaçınılmazdır, çocuklar için hazırlanmış kaliteli programların onların eğitimine yapacağı katkı şüphesizdir; ancak okumanın yanında, kişiyi sınırladığı kanısındayız. Günümüz dünyasında televizyon gerçeğinden uzak çocuklar yetiştirmeye çalışmak, boşa bir çaba olacaktır, onları toplumdan, arkadaşlarından uzaklaştırıp, yalnızlığa itecektir. Ancak çocukların eğitiminde, televizyonu faydalı olabilecek programlarla kısıtlayıp, onları kitap okumaya yönlendirmenin, bir kez alışkanlık haline getirince, hayat boyu yapacakları

²⁶ Molina, Juan López, "La Literatura Infantil y Juvenil en la Enseñanza-Aprendizaje de la Lengua y Literatura", Instituto de Estudios Almerienses, Almería, 2000, s.20

²⁷ a.g.y. s. 20

bu güzel etkinliği onlara kazandırabilmenin öneminin büyük olduğu düşünceindedir. Kitap okumanın bir çocuğa açabileceği kapılar farklıdır. Juan López Molina, televizyonun, çocukları okumaya teşvik etmek için gerekli desteği vermediğinden yakınır: *“Çocuk dizilerinde bir tane dahi keyif alarak okuyan bir karakter yoktur; öte yandan bu filmlerde, karakterleri okurken dahi göremeyeceğiniz gibi, okunan kitaplara yapılan en ufak bir atıfla bile karşılaşmak mümkün değildir”*²⁸ der. Kitap okumak farklıdır, çünkü bir çocuğun, televizyonun karşısında sınırları vardır, kısıtlanmıştır, her şey ona hazır olarak sunulmuştur. Televizyon seyrederken fazla düşünmek gerekmez, oysa kitap okurken durup, yeniden okuma, araya girip, kendi bilgi birikimiyle kafasında olayları şekillendirme, düşünme ve dilediğince mekanlar ve kişilikler yaratarak, kendi dünyasında olayları zenginleştirme imkanına sahiptir. Hayal gücüne bağlıdır çoğu şey, yazarın yazdıkları her okuyucuda, her kafada farklı şekiller alır. Oysa bir televizyon filminde her şey bellidir, mekanlar, olaylar hep size hazır olarak sunulmuştur, zaten evde çoğu zaman açık olan televizyonun karşısına geçip, öylece seyre dalmak çok kolaydır. Oysa kitap okumak, bu etkinliği zevkli hale getirmek emek ister. Okumayı, çocuğun karşısına bir zorunluluk olarak çıkarmak, yapılabilecek en büyük hata olacaktır.

Bu alışkanlığı kazandırmada ailenin rolü büyüktür. Çocuğun kendine en yakın planda gördüğü, kendine örnek aldığı kişiler ailesidir. Kitap okunmayan bir evde, bir çocuğun bu alışkanlığı kazanması daha zordur. Aile, çocuk için iyi bir model oluşturmalıdır. Çocuk okuma yazma çağına gelmeden önce dahi, ona kitaplar okuyup, onlar üzerine konuşmak, yorumlar yapmak onu heveslendirecektir. Çocukta

²⁸ a.g.y. s. 46

kitap okuma isteği uyandırabilmek için kullanılan farklı teknikler vardır. “*Kullanılan teknik ne olursa olsun, hedefe varabilmek için gerekli olan üç temel şart vardır: Kitap, okuma ve fikir alışverişı.*”²⁹ Çocukla fikir alışverişı yapmak, okuduğu kitap üzerine konuşmak, okuma isteğini artıracak ve duygularını paylaşmasına olanak sağlayacaktır; aslında bu, ailelere de çocuklarını daha iyi tanıyabilmeleri için iyi bir fırsattır. Edebiyatın araladığı kapılar sayesinde, günlük hayatta konuşmadığımız konular üzerine konuşma fırsatı buluruz. Öte yandan, ailenin çocuğun okuma alışkanlığını tam ters yönde, olumsuz olarak etkilemesi de mümkündür. Kimi aileler de fazla baskıcı bir tutum sergileyebilmektedirler. “*Ailenin, okuma alışkanlığı üzerinde yapabileceği olumsuz etkilerden biri, bazı ailelerin, çocuklarının derslerinden iyi notlar almalarını hedefleyerek uyguladıkları aşırı baskıdır. Bunun sonucunda, çocukta bilinçli ya da bilinçsiz olarak okulla ilgisi olan her şeye ve okumaya karşı bir tepki oluşmaktadır.*”³⁰ Okumak çocuğa bir zorunluluk olarak aşılammalıdır. Onun için kitap okumak kendi seçimi olmalıdır. Aileler için önemli olan görev, bu bilinci verebilmektir. Boş zamanlarında zevk alarak yaptığı bir etkinlik olduğu sürece, ona sağladığı faydalardan söz etmemiz mümkün olur. Hiçbirimiz zorunluluklardan hoşlanmayız. Hele ki çocukları bir şey yapmaya zorlayamazsınız, direttiğiniz ölçüde uzaklaşırlar hedeften. Çocukların tepkileri çok açıktır; işi bir kez inada bindirecek olursak, sonucunu tahmin etmesi hiç de zor değildir, işe en baştan başlayabilmemiz olanaksızlaşacak ve onu kendiliğinden okumaya yönlendirmek imkansızlaşacaktır.

²⁹ a.g.y. s 70

³⁰ a.g.y. s. 47

3.1. GÜNÜMÜZ ÇOCUKLARININ FARKLILAŞAN BEKLENTİLERİ

Çocuk olmak kolay değildir. Görüldüğü kadar pembe olmayan bu dönemde, kendini ve çevresini tanımaya çalışan çocuk, çoğu kez çelişkiler arasında kalır, problemler yaşar. *“Çocuklar o yaşlarda güvensizlik, korku, şüphe, bağımsız olma isteği gibi duyguların hakim olduğu evrelerden geçerler. Arkadaşlarının ve ailesinin anlayışına en çok ihtiyaçları olduğu dönemdir. Ancak bu anlayışa sahip olsalar da, içinde buldukları kriz durumu, onları kendilerini soyutlamaya iter, kendilerini sevilmeyen ve değer verilmeyen biriymiş gibi hissederler. Bunun kaçınılmaz sonucu olarak hayal kırıklığına ve yalnızlığa sürüklenirler, tek sığınakları hayal gücüdür.”*³¹ Kitaplar, onlara kendi problemlerini unutturup, yeni dünyalara sürükleyen, unutup, baştan başlayabilmelerini sağlayan, onları, hayal gücüne sığınmaya yönlendiren en etkili araçlardan biridir. Onların hayal dünyasını en iyi şekilde beslerler. Hayal gücü, sadece çocuklukta var olan bir kavram değildir, ömrümüz boyunca bir çok kez hayal gücüne sığınmamızı gerektiren güçlüklerle karşı karşıya kalırız. *“Çocuk için iyi bir kitap, onun hayal gücünü geliştiren, zekasını, duygularını şekillendiren, onu sakinleştirip, problemlerini çözüme yol gösteren, güvensizlikten uzaklaştırıp, kendine güven duymasını sağlayacak kitaptır.”*³²

Aslında edebi eserlerin çocuk gelişimine ve eğitimine olan katkısını sadece kitaplarla sınırlamamız doğru olmaz. Edebiyat, yaşamın kendisinin, olduğundan daha renkli bir biçimi olduğuna göre, dünyaya yansımalarını sadece iki kapak arasına kısıtlayamayız. Teknoloji dünyasında yaşıyoruz. Teknolojik çalışmaların hızla yol aldığı, her gün

³¹ a.g.y. s. 56

³² a.g.y. s.56-70

yeni bir buluşun yapıldığı ve bunun hayatlarımıza anında yansıdığı bir dönemde yaşamaktayız. Son yıllarda teknolojinin hayatımıza getirdiklerini göz önünde bulunduracak olursak, insan önünü görmekte zorluk çekiyor aslında. Cep telefonları, bilgisayarlar, internet, dijital müzik çalarlar hayatın vazgeçilmez parçaları olmuş durumda. Çocuklar için daha da vazgeçilmezler. Bilgisayar oyunları ve internet, günümüz çocuklarının imkanlar el verdiği sürece en gözde eğlence araçları. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağının içine doğmuş çocuklar, olayın karmaşıklığını olabildiğince hızla çözüp, teknolojik aletleri hızla kullanabilmekteler. Pedro C. Cerillo, zamanın değiştirdiklerinin aslında gelenekler olmadığını, değişenlerin yaşam biçimleri olduğunu söyler: “*Örneğin, bugün modern şehirlerde, günlük hayatta, çocuklar geçmişte sahip oldukları alanlara sahip değiller; öte yandan sadece televizyon –üstün hakimiyetiyle- değil, aynı zamanda video, bilgisayar ve elektronik oyuncaklar, geleneksel oyunlarla, genellikle de üstün gelerek yarışan çok cazip olanaklar sunmaktalar.*”³³ Vakitlerini bilgisayar başında oyun oynayarak geçiren çocukların aslında edebiyattan çok da uzak olduklarını düşünmüyoruz. Bir bilgisayar oyununun temelinde yatan da bir kurgudur; genellikle oldukça karmaşık ve ayrıntılı olarak ele alınan bu kurgu, görsellikle birleştiğinde ve olayın kahramanıyla kendini özdeşleştirme eğiliminde olan çocuk, bilgisayar oyunlarında, hatta onu yönetme şansına da sahip olduğunda, bu oyunlar çocukların hayatında kaçınılmaz bir yer alırlar. Ancak, oyunların olumsuz yönlerinden de bahsetmemiz gerekir. Sınırların iyi bir şekilde belirlenemediği durumlarda, çocuklar bilgisayar karşısında geçirdikleri uzun saatler sonunda, gerçek dünya ile oyun dünyası arasındaki farkı bile kimi

³³ Cerillo, Pedro C., a.g.m. s. 24.

zaman unutulmaktadır. Öte yandan, aynı şekillerde kurgulanmış olsa dahi, bir edebi eserin eğitimsel katkısı ile hiçbir zaman kıyaslanamaz.

Günümüzde edebiyat ve internet ilişkisini de yadsımamız mümkün değil. İnternette sanal kütüphanelere ulaşarak okumak, söyleşi odalarına girip, fikir alışverişi yapmak, sanal çocuk dergilerinde çocukların ilgisini çekebilecek bir çok etkinliğe ulaşmak çok kolay. Teknoloji, günümüz kültürünün önemli bir parçası olduğundan, bugünün çocuğunun beklentileri arasında yer alacaktır. *“İnternet ağında teknolojik kültürün izleri kendini gösterir, çocuğun gelişim sürecinde, her evreye yönelik içeriğe ulaşmak mümkündür: 2, 3 yaşlarındaki çocuklar için, bilgisayar cazip bir oyuncaktır; 4 yaşından itibaren çocuklar bilgisayar oyunlarının üstesinden gelebilmekte, 8 yaşından itibaren ise, internetin sunduğu olanakları değerlendirip, onlardan faydalanmaya başladıkları dönemden söz edebiliriz.”*³⁴ Çocukları saatler boyu karşılarında tutabilen bu ekrana, genellikle ebeveynler ve öğretmenler olarak kuşkuyla baksak da, kontrol altına alındığında, çocuğun eğitimine büyük katkı sağlayabileceği ve okumayı destekleyeceği düşüncesindeyiz. *“Yeni teknolojiler, elektroniğin olanakları, yeni ifadeler, yeni semboller, beni sadece talebi karşılamak adına ilgilendirmiyor,”* der Mª Dolores González Gil ve şöyle devam eder: *“Asıl incelemeye ve eleştirmeye çalıştığım, öğrenmenin bu gizemli yolu; bir yandan da saygımı kazanıyor, bugünün çocuğu ve onun sanatının dışında kalmamak adına, ekranlar tarafından baştan çıkarılmış çocuklar fikrine kapılıp, şaşkın ve şikayetçi olmamak adına.”*³⁵ Bilgisayar ve video oyunları, edebiyatın eğitimsel işlevi olarak değerlendirmeye alınabilecek alanlardır. Edebi eserler, yazar ve okuyucu arasında

³⁴ Gil, Mª Dolores González, a.g.m., s. 159

³⁵ a.g.m., s.156

kurulan ilişkinin ötesinde, oyunlar ve filmler gibi bir çok alana malzeme oluşturma yolunda çok önemlidir. Günümüzde gerçeğin erişilebilirlik sınırı teknoloji sayesinde gitgide daralmaktadır. Teknolojinin hiçbir zaman insanın yerini tamamen alamayacağını bilsek de, insana sağladığı tüm imkanların bilincinde olunması gerektiği kanısındayız. Gelişmelerin bilincinde olduğumuz sürece bir faydasından bahsedebiliriz. Edebiyat açısından bakılacak olursa, yeni teknolojilerin hiçbir zaman kitapların yerini alamayacak olması bir gerçektir; ancak okuma zevkini aşılatabilmek adına özendirici etkisi de göz ardı edilemez. Bu bağlamda teknoloji aslında kitapla mükemmel bir uyum içinde yaşayabilir. Başarılı edebi eserler beraberlerinde başarılı filmleri ve eğitici olarak önem taşıyabilecek oyunları getirecektir.

Çocuk edebiyatı eserlerinin bugün için ne denli geçerli olduğu incelenirken üzerinde durulması gereken en önemli nokta, bu kitapların iletişimsel ve işlevsel güçlerinin, belli bir zaman diliminde ve belli bir yerde yaşamakta olan okuyucuya sunulabilirliğindeki başarı ya da başarısızlıktır. Klasik eserler her zaman geçerlilikleri olduğundan dolayı klasiktirler; ancak bugünün çağdaş eserleri varolmalıdır ki yarının klasikleri olabilsinler. Çağdaş olan, yaşanan çevreden, yeniliklerden, kullanılan dilden, günün teknolojisinden oluşur, o günü yansıtır. Okuyucunun yaşadığı çevreden kopuk değildir. Okuyucunun kendi hayatıyla benzerlikler yakalaması, özdeşleşmesi kolaydır, bu da eserlerin ilgi çekiciliğini ve sürükleyiciliğini artıran önemli bir etkidir.

Kitap seçimi önemlidir. Bu seçimde en belirleyici kişiler öğretmen, arkadaş ve ailedir. Bir arkadaş, onunla aynı zevklere sahip biri tarafından tavsiye edilen kitaplar daha çok okunmaktadır. Aile ve okulun önerdiği kitaba bir zorunluluk olarak bakarken, arkadaşın önerdiğini bir zevk olarak görmek çok daha mümkündür. Çocuğun karşısına çıkan bir kitap, ona okuma alışkanlığı kazandırıp, bunun bir tutkuya dönüşmesini sağlayabileceği gibi, onu tamamen uzaklaştırıp, tüm hevesini kırabilir de. Bu konuda en önemli kıstasın konu olduğunu düşünüyoruz, çocuğun ilgi alanına giren konular dikkate alınmalıdır. Günümüz çocukları için, o başından sonunu tahmin edebildiğimiz, klişelerle dolu eserlerin hiçbir cazibesi yoktur. Unutulmamalıdır ki günümüz çocuk edebiyatı eserleri eğitimsel işlevlerinin yanında edebi işlevleriyle varolmalıdırlar. *“Çocuk kitaplarının tümü, çocukların zevkleri göz önünde bulundurularak yazılmasına rağmen, tümü onların ilgisini çekmeyi başaramamaktadır. Genellikle konular yüzeysel olmakta, kitaptan çıkarılabilecek anlamı sınırlandırmaktadır.”*³⁶

Diğer taraftan biçimsel özellikler bakımından da çocuk kitaplarını diğer kitaplardan ayırmamız gerekir. Gereğinden fazla, anlamın yakalanmasını zorlaştıracak kadar uzun bölümler, detaylı ve ayrıntılı anlatımlar onları sıkabilir. Basit, kısa cümlelerle yazılmış, bilgi dağarcığına uygun, yalın olduğu kadar sanatla bağlantısını koparmamış eserler, bu alanda başarılı ve çocuklar tarafından beğeniyle okunan eserler olmuştur. Bölümlerden oluşan kitapların, çocuklar açısından okuma kolaylığı vardır. Bir solukta uzun bir hikayeyi okumaktansa, bir bölümden diğerine okumak elbette daha kolaydır. Ancak bu kolaylığı sağlamak adına yazılan ve gerek edebi

³⁶ Molina, Juan López, a.g.y. s. 56-70

gerekse sanatsal işlevlerini yitirmiş, sürükleyiciliğini kaybetmiş eserler de mevcuttur. Bu nedenle bölümlere ayırmak çocuk okuyucular için uygun bir teknik olsa da, eserin olay örgüsüne zarar vermesine ve sanatsal değerini kaybetmesine neden olmamalıdır.

Bizim bu çalışmada hedef olarak aldığımız çocuk, okuma yazmayı bilen, yaklaşık olarak 7 yaşını aşmış ve genç olmaya doğru ilerleyen bireylerdir. Bu yaşlarda çocuklar, artık çoğu konuda bilinçlidirler. Okudukları kitabın, bir ders kitabı gibi, onlara neyin beyaz neyin siyah olduğunu söylemesini istemezler. İyi bir çocuk edebiyatı eserinin zaten yapması gereken de bu değildir. Kelimelerin renkleri, bir arada yapmakta oldukları bir dans karşısında hayranlık uyandırmak, okuduğundan keyif alabilmesini sağlamaktır. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstermektense, bunu çocuğun kendi algılayabilmesi için gerekli ortamı oluşturmaya çabalamalı, neler yapıp neler yapmaması gerektiğini ona düşündürmelidir. Juan López Molina, çocukların, kitap değince genellikle ders kitaplarını akıllarına getirdiklerinden bahseder. Teknik ve bilimsel açıdan bilgiler sunmak amacıyla yazılmış bu kitapları okumanın, yetişkinler tarafından çoğu zaman görmezden gelinen macerayla, gizemle, komediyle, insanoğlunun yaşadığı ikilemlerle dolu bir edebiyat eseri okumaktan çok farklı olduğunu ve çok farklı hedefleri olduğunu vurgular. Bir edebi eserin söyleyebildiği, bilimin dünyaya dair açıklayamadıklarıdır. Edebiyat, dil, estetik ve kültürden oluşan bir bütündür. Okuyucunun bilgisini ve deneyimlerini harekete geçirendir. *“Belki de bu edebiyatın yeterince tanınmamasının nedeni, çocuğun zekasına ve duygusal gelişimine yapabileceği sıra dışı katkıların farkında*

olunmamasıdır.”³⁷ Kitap seçiminde ve yönlendirmede yadsınamaz bir yere sahip olan öğretmenlere ve ailelere bu noktada büyük görevler düşmektedir. Her şeyin başında okumanın yararlarının farkında olmak gerekir. Victoria Chapa Eulate, okumanın gerekli olduğunu vurgularken, okuldaki başarısızlığın sebeplerinden biri olarak okumanın eksikliğini gösterir. Okumanın sistematik ve disiplinli bir şekilde öğretilmesi gerektiğinin altını çizer : “*Çocuğu, onun için faydalı olarak gördüğümüz herhangi bir şeyi yapmaya yönlendirirken sarf ettiğimiz çabayı, bu konunun da üzerine giderek, aynı ‘hünerleri’ göstermeliyiz.*”³⁸ Çocuklar her istediğimizi kolayca yapmazlar; onlara bazı kurallar koymak durumunda kalırız: faydalı bir yemeği yemeleri için, zamanında uyumaları, derslerine çalışmaları, fazla televizyon seyretmemeleri, vb. konularda sarf edilen çaba, edebiyata yaklaşımları uğruna da sarf edildiğinde sonuca ulaşılacaktır.

³⁷ a.g.y. s.50

³⁸ Eulate, Victoria Chapa, “Presente y Futuro de la Literatura Infantil”, **Presente y Futuro de La Literatura Infantil** (Alonso Fernando, Et.al.), Ed. de la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, 2000, s.102.

3.2. ÇOCUK KİTAPLARI, GERÇEKLİĞE AÇILAN RENKLİ KAPI

Çocukların okudukları bir edebiyat eserinden yarar sağlayabilmelerinin ilk koşulu, daha önce de belirttiğimiz gibi, bunu severek yapıyor olmalarıdır. Çocuklar ve gençler tarafından ilgi gören eserlerde en önemli unsurlardan biri konudur, onların ilgisini çekebilecek bir konudan, hayata uyarlanabilecek bir konudan bahsetmek gerekir. Edebiyatta elbette sınırlar yoktur ve hayal gücünün götürebileceği noktalar önceden kestirilemez, ancak gerçek hayattan tamamen kopuk olmak, bireyleri de bir noktada başıboşluğa itecek ve ilgiyi ve okuma isteğini ortadan kaldıracaktır. Bunun tam tersi, çocuğun aklının kabul edemeyeceği denli çarpıcı gerçekler de reddedilecektir. İnsanoğlunun mutlu olarak geçirmesi gereken bir altın çağ olarak tanımlayabileceğimiz çocuklukta, hiçbir çocuğun insanoğlunun sorunlarını tam anlamıyla algılaması beklenemez çünkü tam anlamıyla algılayamayacak kadar deneyimsiz ve bilgisizdir. Gerçeklik kavramının, çocuğun dünyasında yeteri kadar gerçek ve kesin olduğu düşüncesinde de değiliz. Çocukluk söz konusu olduğunda, gerçeklik ile gerçeküstü arasında gidip gelen düşüncelerden bahsetmemiz gerekir. Çocuğa gerçekleri sunup, onu eğitmek isterken hedefimiz, ondan her olguyu derinlemesine kavramasını beklemek değildir. Onu biraz yönlendirebilmek ve yaratıcılığına katkıda bulunabilmektir. Bu nedenden dolayı, onun farklı dünyasıyla benzerlik gösteren gerçeküstülükler bir çocuk edebiyatı yazarı için kaçınılmazdır. Çocuk kurgusal dünyaya inanır çünkü belli bir noktada kendi dünyasıyla kesiştiğini görür. *“Edebi dil kendi dünyasını yaratır, kendi yasalarıyla yürüyen kurgulanmış bir*

*dünya, içeriği ne kadar gerçekçi görünüyor olursa olsun, gerçek dünyadan tamamen ayrı bir dünyadır.”*³⁹

Öte yandan, anlatılan, çocuğun her gün çevresinde gördüğünden farklı olmalıdır, sıradan olmamalıdır ya da sıradan olsa bile farklı anlatılabilmelidir. “*Çocuk edebiyatının yaratıcı anlamda en olumlu yönü, baskıdan ve gündelik rollerden oyunsu bir kurtuluş olmasıdır.*”⁴⁰ Bir sanat dalı olarak edebiyat bir estetik işidir. Edebiyat dili günlük konuştuğumuz dilden farklıdır, ifade edilmek istenen, en etkileyici, en cazip, en mükemmel şekilde yapabilme çabasıdır. “*Göz önünde bulundurulmalıdır ki, gerçeklik kimi zaman ifade edilemez; kullanılan dilin olanaklarıyla içinden çıkılmaz bazı durumlar olur. Bu durumlarda yeni bir dil yaratmak gerekir, böylelikle imgelerden faydalanan ve kullanılan dilden farklı olan sanatsal bir dil ortaya çıkar.*”⁴¹ Bir çocuğa nasıl güzel yazabileceğini öğretemezsiniz, kendini iyi bir şekilde ifade edebilmenin yolu okumaktan geçer. Hayal dünyası gerçek hayattan kopuk yaşamak için değil, çektiğimiz sıkıntılara daha rahat göğüs gerebilmek için kullanılmalıdır. “*Çocuk edebiyatında gerçek unsurlar, gerçek olmayanlarla iç içedir. Gerçekdışı ve hayal gücü ürünü olması çocuk edebiyatının en belirgin özelliği olsa da, belli bir noktada, olayın düğümlendiği durumda, verilmek istenen mesajda, yani sonuçta olaylar aslında gerçek dünya ile çok bağlantılıdır. Aslında çekiciliği ve inandırıcılığı da burada yatmaktadır. Tümüyle*

³⁹ Sáez, Mª Victoria Sotomayor, “Lenguaje Litarario, Géneros y Literatura Infantil”, Presente y Futuro de la Literatura Infantil (Alonso Fernando, Et.al.), Ed. de la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, 2000, s.28.

⁴⁰ Valero, Amanda López, “*Sobre Literatura Infantil, Didáctica y Nuevas Tecnologías: Hacia una Formación de personas lectoras y escritoras competentes*”, **La literatura Infantil en el Siglo XXI** (Cerillo, Pedro C. Et al.), Ed. de la Universidad Castilla-La Mancha, Cuenca, 2001, s. 195.

⁴¹ a.g.m., s. 197

gerçeküstü bir eser düşünülemez."⁴² Çocuk kendinden birşeyler bulup, ortak noktalar yakalayabildiği oranda ilgi duyar kitaba, okumaya; bu oranda kitap onu içine çekmeyi başarır. Edebiyat sayesinde, gerçek hayatta belki yıllar sonra onu bekleyen, belki de ömrü boyunca hiç karşılaşmayacağı durumlarla karşılaşır. Tanıdığımız her insan, yaşadığımız her olay bizi daha bilinçli kılar, dünyayı, çevreyi, insanları daha iyi tanıyabilmemizi sağlar. Edebiyat, çocuğun deneyimlerini artırarak, kişiliğini geliştirmeye katkı sağlar, o yaşlarda aile ve okulla sınırlı olan hayatının kapılarını daha geniş mekanlara doğru açar. Ona dünyayı ve kendini tanımasını sağlamanın yanısıra, zekasını geliştirip, yaratıcılığını ortaya çıkarır, onu daha duyarlı bir birey yapar.

Okumak çocuğu bilinçli kılar. Günümüz çocuk edebiyatı anlayışında çocuklara toz pembe, yapay dünyalar sunulmamaktadır, gerçek dünyalar vardır eserlerde, kusurlarından arındırılmış değildir her şey, insan kusurlarıyla, dünya kötülükleriyle, her şey tüm gerçekliğiyle sunulmaktadır, belirli sınırlar çerçevesinde sunulmalıdır da. Okuyan çocuk, insanoğlunun sorunlarının neler olduğuyla ilgili bilgi sahibi olur; farklı kültürleri, ırkları, yaşama biçimlerini, farklı insanların, farklı problemlerini tanıyabilmenin en kolay yoludur okumak. Geleneksel hikayelerde var olan kurallar da bugüne bakıldığında daha esnek bir hal almıştır. *“Sözlü geleneğin bir parçası olan eserlerin tümünde, olayların meydana geliş sırasını düzenleyen bir kurgudan bahsedebilmek mümkündür. Bunlardan ilki, okuyucuya başkişilerin, yerin ve zamanın tanıtıldığı başlangıç bölümü, ardından düğüme doğru giden çatışmanın başladığı bölüm, çatışmanın yaşandığı ve heyecanın doruk noktaya ulaştığı bölüm ve*

⁴² Lluch, Gemma, “*Analisis de narrativas infantiles y juveniles*”, Ed. De la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca 2003, s.71

ardından çatışmanın çözüldüğü ve olayların başa dönüp dinginleştiği ve eski halini aldığı sonuç bölümü.”⁴³ Ancak günümüz eserlerinin hepsinde tüm bu aşamaları bulmak mümkün değildir. Her zaman sorunlar çözüme ulaşmamakta ve olay kahramanı, okuyucu ile birlikte bu sorunlarla baş edebilmeyi, onlarla yaşayabilmeyi öğrenmektedir. Bu bağlamda bugünün eserlerinin daha gerçekçi olduğunu söyleyebiliriz.

Biçimsel açıdan da günümüz eserlerinde bazı değişiklikler göze çarpar. “XIX. yüzyılda tanrı konumunda olan anlatıcı yaygın olarak kullanılmıştır. Anlatıcı tüm olayları, geçmişi ve geleceği bilmekte, tüm kişileri tanımaktadır. Olay, dışarıdan biri tarafından anlatılmaktadır. Bunun dışında anlatıcının, kahramanlardan biri olarak ortaya çıkması ve olayları kahramanın gözünden anlatması kullanılan diğer bir tekniktir. Bu teknikte okuyucu olayları, kahramanın dünyaya bakış açısından değerlendirmektedir. Günümüz çocuk edebiyatında okuyucuyla özdeşleşen kahraman, genelde okuyucuyla aynı yaşlardadır ve kullanılan dil, okuyucunun günlük hayatta kullandığı dille benzer özellikler taşır.”⁴⁴ Amaçlanan, okuyucunun, olay kahramanı ile kendini özdeşleştirmesini kolaylaştırmak ve okuyucunun olaylar dışarıdan bakması yerine, o da olayların içindeymiş gibi bir izlenim yaratmaktır.

Yapılan gözlemler, okuyan çocukların gerek sözlü gerekse yazılı olarak kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini göstermektedir. Doğası gereği taklit etme eğiliminde olan çocuk, yazarın tarzını ve kullandığı yazım tekniklerini kullanır ve bunun bir sonucu olarak daha iyi ve etkili bir şekilde kendini ifade eder. Kendini iyi ifade

⁴³ a.g.y., s. 48

⁴⁴ a.g.y., s. 63

edebilen bir çocuk iletişim problemi yaşamaz. Okumak kişinin kelime dağarcığını artırır, buna bağlı olarak da kendini hem yazılı hem de sözlü olarak iyi bir şekilde ifade edebilmesini sağlar. Yeni kelimeler öğrenmenin en kolay yolu okumaktan geçer, sınıf ortamında kelime bilgisiyle ilgili yapılan araştırmalar, genellikle bilinmeyen kelimeleri sözlükten araştırmayı kapsar, ancak sözlükten anlamı bulunan bir sözcüğü daha sonra hatırlamak kolay değildir. Kelime dağarcığını geliştiren okumanın kendisidir, bunun için özel bir çabaya gerek yoktur.

Kitap okumak çocuğu özel kılar. *“İspanyolca okumak anlamına gelen ‘leer’ fiili, ‘almak, toplamak (coger)’ anlamına gelen latince ‘legere’ fiilinden gelmektedir; iyi bir okuyucu, metindeki mesajları, kavramları, düşünceleri algılayabilen okuyucudur.”*⁴⁵ Okuma tek kişi olarak yapılan bir eylem değildir, bir alışveriştir. Yazar ve okuyucu arasında yapılan bir alışveriş. *“ Okumayı, okuyucu ve yazar arasında geçen bir diyalog olarak düşünürüz, çünkü okuyucunun da, yazarın ortaya koyduğu düşünceler zincirine karşı sessiz kalmayarak, işin içine karıştığı ve etkileşim içine girdiği şüphesizdir.”*⁴⁶ Okumak, yazarın yazma amacını kestirip, kişisel görüşlerimizle bunu süsleyebilmektir. Okumak iletişim kurmaktır. *“İletişimin, kendisi yaratıcı bir olaydır, başarısı sadece karşı tarafın ne dediğimizi anlamasıyla değil, aynı zamanda karşımızdaki kişinin verdiği karşılığın nedenini sorgulamakla ölçülür.”*⁴⁷ Okuma eylemi de bir iletişimdir, başarısı okuyucunun kitabın ne dediğini anlamasıyla kısıtlı değildir, kitaba verdiği tepki ve bu tepkiyi neden verdiği sorgulanmalıdır. Okuyucunun okurken yaptığı, yazarla girmiş olduğu bu diyalogda

⁴⁵ Molina, Juan López: a.g.y. s. 37

⁴⁶ a.g.y. s. 37

⁴⁷ García, Ramón F. Llorens; Franco, Antonio Mula, “Literatura Infantil, Oralidad y Nuevas Tecnologías”, **La literatura Infantil en el Siglo XXI** (Cerillo, Pedro C. Et al.), Ed. de la Universidad Castilla-La Mancha, Cuenca, 2001, s. 208.

yer yer kendini sorgulamaktır. Aynı kitabın, farklı kişilerde, çok farklı tepkiler uyandırabilmesinin nedeni budur. Kitap okuma, anlama, yorumlama, kişinin kendini sorgulama sürecidir. Kendi bilgi birikimimizle varolan ve anlamlanan ve bizi zenginleştirip, ileriye götüren bir iletişimdir. *“Her okuyucu, metinle karşı karşıya geldiğinde, kendi bilgi birikimiyle, kendi yaşantısı, kendi kültürüyle ve (belki de bunlardan en önemlisi olan) dünyayı ve başkalarını kendi görüş açısıyla karşı karşıyadır; ancak her şeyden önemlisi kendi yalnızlığı, kendi eleştirelliği ve kendi bağımsızlığıyla karşı karşıya olmasıdır.”*⁴⁸ Kişiliği, düşünceyi ve eleştirel bakış açısını geliştirmenin yolu okumaktan geçer. Okuyarak, aslında farkında olmadan öğrenilir. Bir çocuk için okumak, her şeyden önemlisi de okuduğunu anlayabildiğini fark etmek büyük bir sevinç kaynağıdır. İşte bu yüzden çocuk kitaplarında en önemli unsurlardan biri, çocuğun bilgi birikimine uygun bir şekilde yazılmış olmasıdır. Okuyarak teoride kilitli kalabilecek bilgiler, gün ışığına çıkar. *“Çocuk edebiyatının kültürel anlamda ne amaca hizmet verdiği üzerinde düşünülmesi gereken en önemli noktadır. Çocuk ve gençlik edebiyatının işlevini üç ayrı başlık altında inceleyebiliriz: Gerçek dünyanın algılanmasının edebiyat aracılığıyla başlatıldığı ve belirli bir toplumla paylaşıldığı süreç; edebi, şiirsel ve dramatik kavram bilincinin edebiyat aracılığıyla geliştirilmesi; yeni kuşakların sosyalleştirilmesi amacı ile yaşadığımız dünyanın bir tanıtımının sunulması.”*⁴⁹

Edebiyat, yaşamın kendisidir. Çocuk edebiyatının en büyük eğitimsel işlevi, ona öğretilmesi olanaksız olanı kendi kendine öğrenmesini sağlamasıdır. İletişim ve

⁴⁸ Magán, Pascuala Morote; Mas, Cristina Pons, “Didáctica de la Literatura y Nuevas Tecnologías”, **La literatura Infantil en el Siglo XXI** (Cerillo, Pedro C. Et al.), Ed. de la Universidad Castilla-La Mancha, Cuenca, 2001, s. 179.

⁴⁹ Colomer, Teresa, a.g.y., s. 15.

öğrenmek farklı kavramlardır. İletişim, içinde öğrenmeyi gizler, bir ihtiyaçtır, yemek yemek, uyumak gibi bir ihtiyaçtır iletişim kurmak. Edebiyatın ilk olarak sunduğu bir iletişimdir, bu iletişimden çıkarılabilecek öğrenmeler bir okuyucudan, diğerine farklılıklar gösterecektir. Sınırları olmadığından, okuyucuyu her zamana, her boyuta, her mevsime, her ülkeye götürebilir, hayalgücünün sınırlarını zorlar. Düşünceyi geliştirir, okumak, düşünmek demektir, anlayabilmek, geçmiş bilgileri hatırlamak ve yenileriyle harmanlayabilmektir. *“Her insan bir dünyadır, ‘bizim hayatımız’ deriz hep, işte bu yüzden başka dünyaları ziyaret etme ihtiyacı duyarız; farklı hayatları öğrenmek ve kendimizi zenginleştirmek adına.”*⁵⁰ Bizim hayatımız olarak adlandırdığımızın, başkalarinkinden ayıranları merak ederiz. Kendi hayatımız ve kendi dünyamız, bizi çevremizden soyutlayabilecek bir risk oluşturur aslında. İşte bu nedenden dolayı, toplumdaki soyutlanmamak, yalnız kalmamak, çevremizle rahat bir biçimde etkileşim içine girebilmek için iletişim çok önemlidir. Okumak rahat iletişim kurmamızı sağlar. Okuyan, okuduğunu anlayabilen bir çocuk, bir sonraki adımda okuduğunu anlamakla kalmayıp, onu eleştirmeye, kendi bilgileri ışığında yorumlamaya başlayacaktır, bu da ileride çevresine eleştirel bir bakışla bakabilen, araştırmacı ve bilgili bir birey demektir. Okuyan insanı, inanmadığı bir şeyin peşinden gitmeye ikna etmek çok zordur, ama okumayan birini, fikriniz ne olursa olsun, ikna etmek ve bilmediği bir yolda sürüklemek çok kolaydır.

Tarih boyunca çocuğun metinle olan ilişkisine bakacak olursak, temel amaç eğitim olmuştur. Her yazarın yazarken, okuyucularına iletmek istediği, onlarla paylaşmak arzusunda olduğu bir yazma amacı, bir mesajı vardır. Çocuk edebiyatı ürünlerin de

⁵⁰García, Ramón F. Llorens; Franco, Antonio Mula, “Literatura Infantil, Oralidad y Nuevas Tecnologías”, **La literatura Infantil en el Siglo XXI** (Cerillo, Pedro C. Et al.), Ed. de la Universidad Castilla-La Mancha, Cuenca, 2001, s. 209

bu mesaj çok daha önemlidir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin yerine getirmesi gereken en önemli görev, çocuğu toplumla tanıştırmak, onu ilerde yetişkin bir bireyi olacağı o toplumun sosyal yapısına alıştırmak olmalıdır. Bu işlev eskiden eğiticilik kokarken, günümüzde çocuk edebiyatı yazarları, hala temel amaç olarak yadsımadığımız eğitimin dışında pek çok amaca sahiptirler. Edebiyatın, çocuk dünyasına sağlayabileceği en büyük katkının eğitim olduğunu kabul ederek, bu katkıyı desteleyebilecek ikincil faktörlerin de öneminin yadsınmaması gerektiği düşüncesindeyiz.

Bu çalışmada, çocuk kitaplarının çocuğun eğitime yapabileceği katkıyı İspanyol çağdaş çocuk edebiyatından seçtiğimiz dört örnekle belirlemeye, kitapların, çocuk dünyasında gerçekliğe açılan bir kapı olduğunu gözler önüne sermeğe çalışacağız. Ardından ise, bu gerçekliğin, aslında hayal gücüyle kendini bulduğunu, sanatsal ve estetik değerin her edebiyat eserinde olduğu gibi, çocuk edebiyatı eserlerinde de kaçınılmaz olduğunu vurgulayacağız. Çocuk Kitaplarının temel eğitimsel işlevinin, dünyayı tanıtmak olduğundan yola çıkarak, bu bölümde çağdaş İspanyol edebiyatından seçtiğimiz örneklerle, bu işlevin eserlere nasıl yansıdığını ortaya koymaya çalışacağız. Edebiyat, okuyucuyu oturduğu yerden kaldırıp, hayatta gerçekleştiremeyeceği seyahatlere sürükler. Bu seyahatlerin çocuk okuyucular için ayrı bir önemi vardır. Onlar meraklıdır, dünyayı tanımak ve keşfetmek isterler, bu bakımdan önlerine çıkan her türlü olanak onları geliştirecek ve eğitecektir. Edebiyat karşılaşabilecekleri büyük deneyimlere açılan renkli bir kapı olacaktır. Bu bölümde seçtiğimiz eserlerde, bize göre eğitimsel unsurun neler olduğunu ortaya koyduk. Seçtiğimiz eserlerde eğiticiliğin üzerinde dururken, öte yandan sanatın da ne denli

önemli olduğunu da unutmadan, eserlerin öncelikle eğlendirici ve sürükleyici olması gerektiğini, ancak bu koşulda eğitimsel bir işlevden söz edilebileceğini göstermeye çabaladık. Biz çıktığımız yolda, bir çocuk gözüyle farklı serüvenlerden kazanılabilecekleri gözler önüne sermeye çalıştık ve serüvenimize en yakınımızdan, Türkiye’den başlamak istedik.

Montserrat del Amo’nun “*Los Hilos Cortados*” (Kesik İpler) adlı kitabı bizi Türkiye’de karşılayan bir eser. Kitapta, Göreme’de yaşayan Halide ile yolu Göreme’ye düşen Yamel’in aşkları uğruna verdikleri mücadele anlatılıyor. Yamel, Güneydoğu’da bir çatışma sırasında göçebeler tarafından bulunmuş ve çoban olan ve dedesi olarak bildiği Dubonik’in yanında büyümüştür. Göçebe hayat şartları, zorluklar ve bazı Türk gelenekleri eserde göze çarpar. Yamel’in yaşadığı toplulukta kutlamalar, tartışmalar ve bu göçebe topluluğunu ilgilendiren her türlü önemli olay, geceleri yakılan büyük ateşin çevresinde konuşulmaktadır. Bu toplantılardan biri Yamel için önemli olacaktır, çünkü o köydeki diğer çocukların ona “yabancı” diyerek seslenmelerinin ardındaki sırrı, bu toplantılardan birinde öğrenecektir. O geceki toplantıda ilk olaral aşık başlar konuşmaya, göçebe olarak yaşamayı anlatır önce: “*Biz, göçebeler, diğer halklardan farklıyızdır. Mevsimlerin adımlarını izleriz, yazları yüksek dağlarda, bir vadiden diğerine sürüleri otlatır, kışları uzun seyahatlerle düzlüklere ineriz. Tek şehrimiz kamp, tek vatanımız da koyun derisinden çadırlarımızdır. Bir yerden diğerine giderken, başkalarının değer vermediği doğa, bize yol gösterir. Kendimize ait topraklarımız yoktur, fethetmek de istemeyiz zaten, işte bu yüzden biz, ne yeniliriz ne yeneriz.*” (Del Amo, 2002:17) Aslında, yapılan bu konuşmanın varacağı sonuç, Yamel’e onun soyunun bu topluluktan farklı olduğunu

açıklayacaktır. Yamel'in soyu göçebe değildir. Aşığın bundan on yıl önce diyerek başladığı söze, Dubonik devam eder; göçebe halkın, iklim şartlarından dolayı yola çıkıp, kendilerine yeni bir vatan bulma zamanı gelmiştir: *“Yolda ilerlerken henüz olmuş bir çatışmanın izlerini farkettilik: Değişik yerlerinden çivilenmiş bot izleri ve hala parıldamakta olan kurşun kıvılcımları. Daha aşağıda, farklı büyüklüklerde ve birbirinden farklı şekillerde ayakkabılara ait izler gördük. Çetelerle, askerler arasında bir çatışma yaşandığını biliyorduk; bir grup köylünün olanca hızla evlerini terk edip, tehlikeden kaçmak için vadiye sığındığını da biliyorduk. Başka bir çıkış bulmak için geri dönecektik ki, çok hafif bir ses duyduk gibi geldi, uzaktan gelen bir yakınma veya yaralı bir hayvanın son nefesiydi.”* (Del Amo, 2002:18) Çatışmanın, şiddetin, korkunun, çaresizliğin gerçekliğidir anlatılan. Korku içinde terk edilmiş evler ve ailelerin uzun kaçırları sırasında dayanacak gücü kalmayan çocuklar, bu çocuklardan biriydi Yamel. Onu, bir çatışmada bulmuşlar ve bu yaşına kadar kendi evlatları gibi büyütmişlerdir. Yamel, gerçekleri öğrendikten ve dedesi olarak bildiği Dubonik'in ölümünden sonra kendini çok yalnız hissetmeye başlar, sanki hiçbir yere ait değildir, herkes ona çok iyi davranır, ama onun diğer çocuklar gibi gerçekten onun olan, her gün onlarla birlikte yiyip içtiği, konuştuğu, paylaştığı gerçek olan bir ailesi yoktur. Henüz yaşı küçük de olsa, ne yapıp edip, o senenin uzun yolculuğuna çıkabilmesi için izin vermeleri konusunda büyükleri ikna eder. Uzun yolculuk, gelir elde edebilmek amacıyla, hayvanları satmak üzere bir süreliğine bir şehrin yakınlarına yerleşmektir. Bu yolculuk onu Göreme'ye, Halide ile tanışacağı yere götürecektir. Kışın soğuşundan kaçarak, hayvanları olabildiğince koruyarak Göreme Vadisi'ne kadar ulaşabilmişlerdi. Kurdukları göçebe kampının dışına çıkmak yasaktı, ancak Yamel çevreyi çok merak ediyordu, Halide ile tanışması da böyle oldu. Bir

gün kamptan gizlice kaçtı ve şehre doğru ilerlerken yolda bir kızla karşılaştı, ikisinin arkadaşlığı da böylece başlamış oldu. Yamel kaçabildiği sürece buluşmaya başladılar. Halide bir gün onu “Peri Bacaları”na götürdü. *“Sayıca çok fazlalardı, uzun taşlardan yapılmış bir labirent, kuru ağaçların sınırsız gövdeleri gibiydiler.”* (Del Amo, 2002:33) Okuyucunun Peri bacalarıyla tanışması bu sayfalarda gerçekleşir. “Uzun taşlardan yapılmış bir labirent” her okuyucunun kafasında farklı şekillerde gerçeklik bulsa da, Halide’nin Peri Bacalarıyla ilgili anlattığı diğer detaylarla okuyucunun hayalinde canlandırması kolaylaşır. Yorum, her eserde okuyucuya aittir. Bu kitapta Peri Bacaları adıyla geçen bir yer, kimi okuyucunun ilgisini çekip daha çok araştırmaya iterken, başka bir okuyucunun okuyup öylece geçtiği sayfalarda kalır. Bir eserde geçen tüm unsurların her çocuk okuyucu tarafından algılanıp, özümsemesi beklenmemelidir. Çocuğun geçmiş yaşantısı, bilgi birikimi ve ilgi alanları eserde kimi unsurları ön plana çıkarıp, kimi unsurları da geride bırakacaktır. Biz eserlerde geçen, bize göre eğitici yönünden önemi olan unsurlara değinirken, bunların her okuyucu tarafından özümseceğini kanıtlama çabasında değiliz. Bir çocuk okuyucu için, o an tamamen hayali olarak gözükten “uzun taştan labirentler”in, gelecekte bir gün gerçek olduğunun farkına varmasının dahi bir eğitimsel işlev olduğu kanısındayız. Asıl hikayenin arka fonunda kalan detaylarının, bu bakımdan her zaman kesin sonuca götürmese de, önemli olduğu ve eğitsel işleve sahip olduğu düşüncesindeyiz. Halide ve Yamel arasında doğacak olan bir aşk hikayesini, hangi topraklarda, hangi iklim koşullarında, nasıl bir sosyal yapı içerisinde ve nasıl bir ortamda geliştiğine yer vermeden de anlatmak mümkündür, ancak anlatılan bir aşk hikayesidir ve Türkiye’de, çoğu İspanyol çocuk için belirsiz olan bir ülkede geçmektedir. Bu aşk hikayesinin arka fonu, çocuk için bu bilinmezler

ülkesini bir adım dahi olsa bilinene yaklaştıracaktır, bu nedenden dolayı önemlidir. Halide okuma yazmayı bilir ama, ilkokuldan sonra bir halı dokuma atölyesinde çalıştırılmak üzere okuldan alınmıştır. Günümüzde dahi sürmekte olan kız çocukların okutulmaması sorunu, yaklaşık olarak 90'lı yıllar Türkiye'si'nde geçmekte olan olay örgüsü içerisine ustaca yerleştirilmiştir. Halide ile Yamel'in arkadaşlıkları kısa sürede arkadaşlıktan öteye gitmiş, Halide bir gelenek olan düğün halısını nasıl dokuması gerektiğini düşünmeye dahi başlamıştır. *“Biz, Göreme'nin kızları –dedi Halide-, okulu bıraktıktan sonra, tüm gün atölyeye çalışmaya gideriz, ayrı bir dokuma tahtasında, ara sıra, satmak için değil de, düğün günü sevgiliye hediye edilecek halıyı dokuruz.”* (Del Amo, 2002:38)

Edebiyat kimi zaman, gezip görerek dahi öğrenemeyeceğimiz bazı geleneklerin gerçekliğini sunar. *“Okulu bırakınca Halide, önceleri az dahi olsa sahip olduğu bağımsızlığını hepten kaybeder. Ertesi yıl, Yamel onu boş yere Peri Bacalarına çıkan patikada beklemektedir, kervansarayın yakınlarında onu bulduğunda, tanınması pek kolay olmamıştır çünkü harika siyah saçları artık ışık saçmamaktadır, neredeyse tüm yüzünü örten bir başörtüsü taşımaktadır.”* (Del Amo, 2002:39) Çevre baskısının gerçekliği okuyucunun karşısındadır, Halide'nin başörtüsü, kendisinin gönüllü olarak takmış olduğu bir başörtüsü değildir, toplum tarafından, özellikle küçük yerlerde kızlar için konulmuş, herkesin uyduğu, uymak zorunda olduğu kurallardan biridir. Kız çocuklar belli bir yaşa kadar okutulur, daha sonra halı dokuma tezgahlarında çalıştırılır ve başları örtülür. Halide'nin hayatta yaşayacağı zorluklar sadece bununla da kalmaz, sevmek bir yana, tanımadığı biriyle baş göz edilir. Yamel gelenekleri bilir, ister istemez öğrenmiştir: *“Önemli konularda kadınların konuşmadıklarını*

biliyordu. Evlenebilmek için aday, kendini babaya ve erkek kardeşlere tanıtır ve iyi niyetinin bir sembolü olarak bir hediye verir, eğer evlilik olamayacaksa bu hediye ona geri verilirdi.” (Del Amo,2002: 49) “Daha sonra, olumlu ise, aile, adayın gelin için ödemesi gereken parayı belirler. Buna başlık parası denirdi, bu şekilde kulağa daha hoş gelse de, aslında tıpkı bir alışveriş gibi, bir kız için ödenen paraydı.” (Del Amo, 2002: 50) Türklerin adet ve gelenekleri sadece anlatılmamış, aynı zamanda mantığa ters gelenler eleştirilmiştir. Eleştirmek, okuyucuyu da olaylara eleştirel bir bakışla bakmaya yönlendirir. Yamel gerekli hazırlıkları yapar, Halide için özenerek bir hediye alır ve kahveye gidip Halide’yi, babasından ve erkek kardeşlerinden ister. “Bir Türk köy kahvesi sosyal hayatın merkezidir, genel ve özel tüm önemli meselelerin konuşulduğu, adamların toplanıp, vakit geçirdikleri yerdir.” (Del Amo, 2002: 50) Ancak, Halide’yi, onun gibi meteliği olmayan bir çobana vermezler, Yamel’i küçük düşürüp, onunla dalga geçerler. Zaten Halide’nin becerikli, gözü açık başka bir talibi vardır, onun ise Halide’de pek gözü yoktur aslında, daha çok babasıyla ortak bir iş yapma çabasındadır. Kısa sürede babasıyla anlaşır, düğün hazırlıkları başlamadan, onlar iş yapmaya başlarlar. Henüz kayınpederi olmadan, ondan aldığı sermayeyi de kullanarak bir kamyon alır ve Halide’nin erkek kardeşlerini de yanına alarak İstanbul’a, halı nakliyatı yapma bahanesiyle, silah ticareti yapmaya giderler. Baba ne zaman, “ne götürüyorsunuz İstanbul’a?” diye soracak olsa, “kazançlı bir şey, çok kazançlı” der ama başka bir şey söylemezler. Adam artık dayanamaz: “Kendi kendine öğrenmeyi kafasına koyan baba, sabah çok erken saatte uyandı, arka bahçeye çıktı, bezleri çözdü, yükün üzerini örten eski halıları kaldırdı ve kamyonu atladi, içinde ne olduğunu görebilmek için paketlerden birini açtı.” -Silahlar- diye bağırды, yıkılmıştı. (Del Amo, 2002:93) Yasadışılığın

gerçekliği, herkesten çok onun yüzüne bir tokat gibi inmişti. “Günler geçiyordu, ancak baba boynu bükük yaşıyordu. Kahveye nadiren uğruyor, tehlikeyi aklından çıkaramıyordu. Patlamaların neden olacağı, masum insanlara yapacağı zarar değildi onu endişelendiren, sadece silah kaçakçılığına ortak olmanın kendisi adına doğurabileceği sonuçlardı.” (Del Amo, 2002:97) Eserde, silahın kötü bir şey olduğuna sayfalarca yer verilmemiştir. Gerçeği öğrenen babanın tepkisi bile oldukça yüzeysel yansıtılmıştır. Ancak bir cümlede geçen “masum insanların hayatlarına yapacağı zarar” okuyucuyu düşünmeye itmekte, bazı şeylere iyi, bazılarına ise kötü deme kararını ona bırakmaktadır. Her kurguda iyi karakterler de vardır, kötü karakterler de, ancak günümüz eserlerinde, kötü karakterler hakkında yargıya varma büyük ölçüde okuyucuya bırakılmaktadır. Olaylar vardır, anlatılır, yorumu yapacak kişi okuyucudur, yorumunu kendi yapacak, iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırmasını öğrenecektir. Yoksa edebiyat eseri bir nasihatlar bütünü halini alır. Hep iyileri bilen bir çocuk, hayatta zorluk çeker, çünkü her zaman karşısına hem iyiler, hem kötüler çıkacaktır, bu bir gerçektir ve çocuğa sunulması gereken de gerçeklerdir. Bu noktada üzerinde durulması gereken tek konu gerçekliğin dozudur. Mutlulukla, sevinçle, huzurlu bir ortamda büyümelidir her çocuk, hayatta içlerinin karardığı anlar olsa da, çabuk unuttur baştan başlayabilirler, ancak onları baştan başlatabilecek güzellikler gereklidir, işte bu noktada, kötü gerçekleri yansıtmada, çocuk edebiyatı yazarını, yetişkin edebiyatı yazarından ayırabiliriz. Daha hassas, daha ölçülü, daha duyarlı olmasını bekleriz. Ancak günümüz dünyasında beklediğimizin, kesinlikle gerçekleri saklamak veya olduğundan farklı yansıtmak olmadığı kanısındayız. Eserin ilerleyen bölümlerinde, Halide’yi istedikten sonra hüsrana uğrayan Yamel, yeni bir hayat kurma amacıyla İstanbul’a gider. Sokaktaki ayakkabı boyacıları, insanı, kalabalığı,

Kapalı Çarşı'sı, halıları, bağırarak halıları satmaya çalışan tezgahçıları ve gürültüsüyle bir İstanbul çıkar karşımıza. Yamel, İstanbuldaki hayat mücadelesine başlamış, zorluklara katlanmaya çalışırken, Halide'nin yolu tesadüfler sonucu Ankara'ya, Yamel ile yeniden buluşacağı şehre düşmüştür. Eserde, Halide ile Yamel'in aşk hikayesi anlatılırken, Türkiye'nin sadece coğrafi özelliklerinin değil, tarihi, sosyo-ekonomik yapısı ve sorunlarının da bir mozaiki sunulmuştur.

Seçtiğimiz diğer bir örnek, Gabriel Janer Manila'ya 1992'de İspanyol Çocuk ve Genç Edebiyatı Milli Ödülü'nü getiren "*Han Quemado el Mar*" (Denizi Yaktılar) başlıklı eser. Roman, bir büyükannenin henüz doğmamış olan torununa, daha annesinin karnındayken yaptığı bir sesleniş. Büyükanne Hafida, torununa, gelecekteki torununa hiç tanıyamayacağı babasının, ailesinin ve yakınlarının yaşadıkları dramı, savaşı, insanoğlunun barbarlığını oldukça şiirsel bir dil kullanarak anlatmıştır tüm eserde, doğmamış bebeğe geçmişini anlatmaktadır aslında. Yer Bağdat, yıl 1991, savaş Körfez savaşıdır. Kitapta açık olarak belirtilmemiş olsa da, tarihte yaşanmış olan bu gerçek olay okuyucuya pek çok yerde hatırlatılmaktadır: "*Şu anda toprak ve deniz sadece bir görüntü. Ve biz: Maryam, annen, sen, henüz doğmamış olan sen, ve ben, kırıksıklarla dolu tenimle ben, felaketlerin üstesinden geldik, savaşın hayatla dolu şeyleri yıktığını gördük - onları da, şimdi seni hayal etmeye çalışan bu gözler gördü-: Evleri, asmaları, sandaletlerin tozlarını, nehrin kenarındaki şehri, köyleri, palmiyeleri... ve insanları.*" (Manila,1993: 9)

Babası Yasin'i hiç tanıyamayacak olan torununa, onun ölümünü anlatır: "*Baban yeraltındaki sığınaklardan birinde öldü. Belki üzerine moloz yığını düştüğünde*

birdenbire ölmüştü. Belki de tanklar geçtiğinde zaten ölüydü. O zamanlar şehirlerin, kireçleşmiş toprağın üzerinde, sadece topların gürültüsü, füzelerin titreşimleri, bombaların patlamaları –her gece binlerce bomba patlardı- duyulurdu.” (Manila,1993: 10) Babası, annesini tanıdığında 20 yaşındaydı, annesi ise 15. “*O akşamüzeri Basora şehrinde, nehrin üzerindeki bir köprüde buluşmuştu bakışları”*, diye bahseder yazar, annesi ve babasının arasındaki ilişkiyi tanımlarken. Aslında ayrıntılarda yatar hayatın anlamı da, bir saniye için buluşan bakışların anlatacağı şey çoktur. Yer yer gerçeküstülerle süslenmiş olsa da, eserde savaşın gerçekliği tüm çıplaklığıyla gözler önündedir. “*Bir savaş değil, bilmeni isterim, makineler arasında bir mücadele. Aslında, sonuçta bozgun, ölülerin sayısından anlaşılıyor. Ne denli, böylesine yenik duruma düştüğümüzü anlaması senin için zor olmayacak. Çok fazla insan öne sürdük ve paniğin ne olduğunu öğrendik. Toprak – terkedilmişliğin farelerinin kumla örttüğü çukurlar- korkudan çıldırılmış, dehşet içinde ölmüş gölgelerle dolu. Henüz sen bilmiyorsun, korkunun neden yapıldığını. Çivi gibi dişleri olduğunu, eti kavradığını, kana susamış olduğunu.”* (Manila,1993: 30)

Dünyada varolan, tarihten bugüne süregelen trajik durum, savaşlar, silahlı çatışmalar, istesek de istemesek de hayatımızın içindedir, yaşamlarımızın bir parçası olmuş durumdadır. Her gün, ne yazık ki, okuduğumuz gazetede, seyrettiğimiz televizyonda, dinlediğimiz radyoda hatta yürüdüğümüz yolda ya da bir alışveriş merkezinde karşılaşılabileceğimiz durumlardır. İnsanoğlu 21. yüzyılda dahi savaşlara, çatışmalara, anlaşmazlıklara dur diyememiştir ve bu uğurda her gün ka dökülmektedir. Her gün bizimle aynı dünyada yaşayan binlerce insanı savaşa kurban verirken, geri kalanlarımız da evlerimizde neler olup bittiğini gözlemlemekteyiz ve

hiç birimizin maalesef kendini soyutlamak gibi bir ayrıcalığı yok. Ancak çocuklarımız söz konusu olduğunda, onları korumak her şeyin başında geliyor. Onları televizyonun, gazetenin, radyonun, sinemanın şiddetinden korumaya çalışırken, okudukları bir edebiyat eserinde karşılına savaşı çıkarmak ne derece doğru diye soracak olursak, bunun belirli ölçüler ve kıstaslar göz önüne alındığı taktirde yanlış olmadığı kanısındayız. Savaşın çocuklar üzerinde etkisi ve açabileceği yaraların büyüklüğü tartışılmaz, ancak günümüz çocuğuna, neden sonuç ilişkisini kurabilen, dünyaya eleştirel gözlerle bakabilen ve doğru ile yanlış birbirinden ayırt edebilen çocuklarımıza, kötülüklerden arındırılmış bir gerçeklik sunmanın onları kandırmaktan başka bir işe yaramayacağını düşünüyoruz. Savaş denildiğinde, insanlığın dışına çıkılır, masumiyetle, saflıkla bağdaştırdığımız çocuktan uzaklaşılır. Şiddetin, hiç bir küçük bedeninin yakınından dahi geçmesini istemeyiz. Öte yandan, edebiyat hayatın kendisidir, hayatta olanlardan, sadece güzel olanları süzüp, onları edebiyata konu edecek olursak, o zaman edebiyat pembe hayat olur, gerçekliğini ve inandırıcılığını yitirir. Savaşı anlatan, savaşın yıktıklarını gözler önüne seren, sonuçta elde edilenin bir hiç olduğunu, savaşın ilkelik olduğunu anlatan kitapların çocuklarımızı bilinçlendireceğini, onları, kişiler, aileler, köyler, halklar, toplumlar, kıtalar ve dünyalar arasında yeni, farklı iletişim ve uzlaşma yolları aramaya yönelteceği düşüncesindeyiz.

Katalan yazar Bernardo Atxaga'nın 1998'de yayımladığı "*Las Historias Bambulísticas de Bambulo, 'La Crisis'*" (Bambulo'nun Bambulistik Hikayeleri" 'Kriz') de hayata dair gerçek unsurlara oldukça sık rastladık. Seri halinde yazılmış bir eser. Bu türde yazılmış eserler, olayları bir baş kahramanın çevresinde

döndürdüğünden ve genellikle serinin kitaplarını birbirine bağlayan bir kurguya sahip olduklarından, çocuk okuyucular için cazip olabilmektedir. Tanıdıkları, bildikleri bir kahramanın başından geçenleri merak etmekte ve serinin bir kitabı, diğerine giden bir yol olmaktadır. “Çocuk kitapları serileri, en basit tanımıyla bir karakter yaratmayı ve bu karakterden yola çıkarak, birbirine bağlı küçük hikayeler, tesadüfi durumlar, günlük hayattan maceralı durumlar hayal etmeyi kapsamaktadır.”⁵¹ Bu şekilde yazılmış kitapların dışında, çocuk okuyucular için genellikle cazip olsa da, kimi zaman sadece bir seri meydana getirmek amacıyla kaleme alınan, kurgusunda sürükleyicilikten çok kopukluklara rastlanan, zoraki bir şekilde seri haline getirilmiş kitaplar da mevcuttur. Bir kişinin ya da mekanın çocuk için devamlılığı, heyecanı üst noktada tutmayı başarabildiği sürece mümkündür.

İnceleyeceğimiz eser aslında tamamen hayali bir dünya üzerine kurulmuştur. Okuyucuya hikayesini anlatan baş kahraman Bambulo, bir köpektir. Çocuklara ve gençlere yönelik olarak yazılmış kitaplarda inandırıcılık çoğu zaman, okuyucunun kendisini kahramanlardan biri, genellikle baş kahraman yerine koyabilmesiyle mümkün olur. Kendi hayatından görebildiği örnekler fazlaştıkça, kitapla ve karakterlerle kurulan ilişki de o denli yakınlaşır. Her eserde okuyucu, kendini baş kahramanla özdeşleştiremez; ancak bazı eserler vardır ki, karakterlerine karşı kendimizi çok yakın hissederiz, yakından tanıdığımız biri gibidir, neye nasıl bir tepki vereceğini bile önceden kestirebiliriz, sevimli ve sempatik karakterlerdir. Atxaga'nın Bambulo'da başardığının bu olduğu kanısındayız. Bambulo, sanki okuyucunun çok yakından tanıdığı biri gibi yansıtılmış ve ilerleyen sayfalarda zaten artık buna

⁵¹Sáez, Mª Victoria Sotomayor, a.g.m., s.43

inandırılmıştır. Bu eserde, hayali olanla gerçek olan iç içedir. Romanın dokusuna sinmiş mizah anlayışı, verilen mesajları ve bilgileri sıradanlıktan uzaklaştırmış, akılda kalıcı ve cazip kılmıştır.

Eser, sarmal olaylar ve kişiler bütünü olarak karşımıza çıkıyor. Öncelikle bizi kitapla tanıştıran bir sekreter figüründen bahsetmemiz gerekir. Bambulo aslında bir yazardır, her köpekten farklı olarak, onun soylu ve çok eskilere dayanan bir geçmişi vardır; yazdığı hikayelerde, tarihi araştırır ve kendi soyunun tarihine de deyinir. *“Bambulo’nun kağıtlarını düzenlemekle, çoğaltmakla, incelemekle, düzeltmekle ve organize etmekle sorumlu”* (Atxaga, 1998:5) olan sekreteri, okuyucuya serinin önceki bölümüyle ilgili bilgi vererek başlar anlatmaya. Bambulo’nun yazma nedeninin aslında *“önemli, çok önemli bir birey”* olduğunun farkında olmasından kaynaklandığından bahseder. *“Önemli, çok önemli bir birey”* olan köpek Bambulo’dur ve sekreteri okuyucuya sohbet edermişçesine bunu anlatır. *“Sen ne hissederdin okuyucu? Hayatının bir anında önemli, çok önemli bir birey olduğunun farkına varsan ne yapardın? Büyük ihtimalle korku ve neşenin karışımı bir duygu hissederdin, belki de biraz gurur, şaşkınlık, gerginlik, üzüntü, açlık, susuzluk, soğukluk ve sıcaklık. İşte Bambulo’nun başına gelen de buydu...”* (Atxaga, 1998: 7) Sekreterin, okuyucuya seslenişlerinden sonra, ara ara Bambulo’nun günlüğüyle karşılaşırız. Bu günlükten, Bambulo’nun yanlarında yaşadığı arkadaşlarından, çocuklardan haberdar oluruz. Bambulo, tarih konusunda yaptığı çalışmalarını sürdürebilmek için evinden ayrılmış ve bir yolculuğa çıkmıştır, bu yolculuk boyunca başından geçenleri arkadaşlarına anlatmaktadır. Başından geçenleri anlattığı bu mektuplara ek olarak da, yazdığı hikayeleri bitirdikçe arkadaşlarına yollamakta ve

nasıl olduğuyla ilgili fikirlerini almaktadır. Böylelikle kitap kurgusu, bize çok farklı bir yapıda sunulmaktadır. Bambulo'nun sekreterinin, onun hakkında verdiği bilgiler, Bambulo'nun günlüğü, Bambulo'nun tarihi aydınlatmak amacıyla yazdığı hikayeler ve Bambulo ve arkadaşları arasında gelip giden mektuplar. Bambulo'yu tanıdıktan sonra, okuyucu da onun arkadaşlarından biri konumuna geçer. Okuyucu, Bambulo'nun yazdıklarını okurken, okumak için okumaktan çok değerlendirmek ve eleştirmek için okumaya yönlendirilmektedir. Bu noktada okuyucu rahatlıkla kitabın içine girebilmekte ve sayfalar arasındaki yerini alabilmektedir. Eser, mizahi bir gerçeklik anlayışı ile ustaca kaleme alınmıştır. Bambulo günlüğünde, arkadaşlarına yazdığı mektuba henüz bir cevap gelmediğinden bahseder; bunun nedenini belki de postacıların mektubu kaybetmiş olmalarına bağlar. İki postacı arasında geçebilecek olası bir konuşmayı yazmıştır günlüğüne:

-Postacı olarak, ki biz postacıyız, bizim mektuplarla ilgili görevimiz, onları tutmak değil dağıtmak.

-Doğru, ancak bazı durumlarda bir mektubun kaybolması doğal karşılanabilir. Yeni yılda olanları düşün. Bu dönemde sonsuza dek kaybolan mektupların sayısı oldukça fazladır.

-Çok iyi düşündün. Bambulo'nun mektubunu uvalda bırakalım ve yeni yıl geldiğinde ateşte yakarız. Öyle ya da böyle, zaten bunu hakediyor. Zaten atlak bir araştırmacı! Tarihi karıştırmaya çabalıyor! Bu ne atılganlık! (Atxaga, 1998: 15)

Postacılarından duyulan bu şüphe ilerleyen sayfalarda çürütülmüştür, onların, işlerini ustalıkla ve iş ahlakıyla yapan görevliler olduğu belirtilmiştir. Bambulo'nun endişe duyduğu konu, aslında sadece mektubuna cevap almamış olmasıdır, ancak bunu

düşünürken postacıların mektubu kaybetmiş olmaları ya da bilerek Bambulo'nun mektubunu götürmemeyi tercih etmeleri gibi nedenleri aklına getirmesinin, temelde okuyucuya bir olayın nedenlerini sorgulamayı aşılabilen düşüncesindedir. Şüphe, insanoğlunun doğasında vardır, şüphe duydukça doğruya ulaşılır, ancak kitapta şüphenin kimi zaman bazı şeyleri gizlemek için kolay bir çözüm, suçu başkasına atmanın bir yolu olabileceğinden de bahsedilir: “ – *Nasıl olur? Mektubum gelmedi mi?- der karısına yazmayı unutmuş bir koca.- anlayamıyorum, posta kutusuna atalı yedi gün oldu. Hakikaten bu postanedekiler tam bir utanç kaynağı.*” (Atxaga,1998: 18) Eserde en ilgi çekici yan her konunun birbirine büyük bir ustalıklarla bağlanmış oluşu ve doğallıkla yansıtılmasıdır. Verdiğimiz örnekte söz konusu olan küçük bir endişe bir çok gerçeğe kapı açmıştır. Bunlardan biri de, çok ufak da olsa, değinilmiş olan pembe yalanlar, kadın, erkek ilişkileridir. Doğruluk ve dürüstlük elbette çocuklarımıza vermek istediğimiz iyi eğitimin temel taşlarıdır, ancak ilişkilerin karmaşıklığı içerisinde söylenen bu küçük pembe yalana yapılmış bu atıf, onların yüzünde bir yetişkin edasıyla beliriverecek dalga ile karışık bir tebessümden başka bir şeye neden olmayacaktır.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Bambulo her ne kadar normal bir köpeğe benziyor olsa da, o aslında kökleri çok eskilere dayanan büyük bir ailenin çok önemli bir bireyidir. Tarih araştırmalarını yapmak üzere gittiği Madrid'de, eskiden evlerinde beraber yaşadığı arkadaşları, Ainhoa, Ariadna, Jon ve Maria'yı çok özlemektedir. Arkadaşlarının onu unutmuş olabileceğinden dolayı üzüntü duyarken, aslında onlar da Bambulo'ya bir mektup yazıp, onu Ainhoa'nın doğum gününe davet etmeyi planlamaktadırlar. Ancak bu çok da kolay değildir: “*Birçok araştırmaya göre,*

koltukta oturup uzun süre zamanlarını televizyon seyrederek geçiren bireylerin sonları büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Dinamik olan, uyusuk; sert olan, yumuşak başlı; sivri ve keskin olan, kör; konuşkan, dilsiz; endişeli olan da kayıtsız olmuştur. Özet olarak: Birey, yavaş yavaş koltuğun ruhunu ve doğasını sindirmekte, ve mobilyalarla benzerlik göstermektedir. Hatta kimileri vardır ki serüvenleri, büyük alışveriş merkezlerinde bir şifoniyer ya da koltuğun yanında son bulmuştur.” (Atxaga,1998:28) Zamanlarının büyük kısmını koltukta oturup televizyon seyrederek geçirdiklerinden Bambulo’ya mektup yazmak hiç kolay değildir: “*Ariadna ve Jon, her gün oldukça fazla televizyon seyretmektedirler, onlara odalarına gidip, mektup yazmaya koyulmak çok zor gelmektedir. Kendilerini, uyusuk, yumuşak başlı, kör, dilsiz ve kayıtsız hissetmektedirler. Ruhlarının yüzde on beş ya da yirmisi koltuklaşmış durumdadır.*” (Atxaga, 1998:29) Günümüz büyük şehir çocukları, okul dışındaki vakitlerini, genellikle, maalesef evde geçirmek durumunda olan çocuklardır. Çocukların doğaları gereği koşmaya, oynamaya, enerjilerini dışarı vurmaya ihtiyaçları vardır. Televizyonun ve bilgisayar oyunlarının da elbette onların hayatlarında bir yeri vardır, ancak genelde bu konuda sınırlar zorlanmakta ve saatler, günler va haftalar sadece bu etkinliğe ayrılmaktadır. Belki okudukları bir kitapta, bu konuyla ilgili yazılmış beş satır, onlar için ailelerinin uyarılarından çok daha etkili olabilir. Çünkü genelde aileler hep onları uyarır, yapmaları ve yapmamaları gereken binlerce şey vardır, bunu onlara bildirmekle görevli olan en güçlü mekanizma ise ailedir. Kitapların eğitici özellikleri dikkate alındığında, her şeyin başında mantıklı, düşünmesini bilen çocuklar yetiştirmede katkısı olacağını düşündüğümüzden dolayı, bu türden eserlerin, ailelerin üzerindeki klişe rolleri de hafifleteceği kanısındayız. Eserde buna benzer küçük mesajlar, üzerinde çok fazla durulup, sıkıcı bir hale

getirilmeden, olay örgüsü içerisinde kaybolmuştur. Öte yandan okurken, “Bak gördün mü? Çok fazla televizyon seyredince ne oluyormuş?” diyen bir yetişkinin sesi de yoktur. Kendinin yapması gereken bir yorum ve fazla televizyon seyretmenin kötü olduğuna dair varması gereken bir yargı söz konusudur.

Sonunda Ariadna, Ainhoa yazmayı bilmediğinden dolayı, onun adına Bambulo’yu doğum gününe davet etmek üzere bir mektup yazar ve mektuba şöyle başlar: “*Sevgili Bambulo: Uzun zamandır sana mektup yazmak istiyoruz, ama bir taraftan okulda çok yoğunluk, diğer taraftan ise postacılar grevde mi, yoksa çalışıyorlar mı öğrenemedik*” (Atxaga,1998:30) der. Yazmama nedeninin postacıların grevde olabileceği ihtimaline bağlanması eserde varolan ince mizah anlayışına başka bir örnek oluşturmaktadır. Mektup yazma, postacıların görevleri, yaşadıkları sıkıntılar ve ara sıra yapılan grevler, işin zorlukları ve mektupların fazlalığı, aksamalar ve kimi zaman kaybolan mektuplar, mektup yazmanın zorluğu ve zahmetli bir iş olduğu, televizyon seyretmenin yanında pek fazla cazip bir uğraş olmadığı konularının hepsine birden bir solukta değinilmiştir. Mektup ve postacı denildiğinde insanın aklına gelebilecek çoğu şeye bir anda değinilmiş ve okuyucunun çok yönlü düşünmesi sağlanmıştır. Edebiyatı, okuyucuya yaptığı eğitimsel katkı olarak ele aldığımızda, sağladığı somut bazı bilgilerin dışında, farklı yetilere de katkısı olacağını göz ardı etmemeiz gerekir; bir olayı farklı açılardan değerlendirebilme, ona değişik yönlerden bakabilme yetisini bu bağlamda eğitime yapılan bir katkı olarak değerlendirebiliriz.

Eserde Bambulo'nun arkadaşlarına yazdığı mektuplar ve onların Bambulo'ya yazdığı cevaplar dışında, Bambulo'nun araştırmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan tarihsel hikayeler vardır. Bambulo kaleme aldığı bu eserleri bitirdikçe, bu kısa hikayeleri arkadaşlarına yollamakta ve onların görüşlerini istemektedir. Bu hikayelerin her birinde tarihsel gerçekler içerisine yerleştirilmiş bir köpek figürü vardır. Aslında Bambulo'nun amacı tarihteki yanlışlıkları düzeltmekle beraber, kendi soylu ailesinin farklı tarihi olaylardaki işlevini ortaya koymaktır. Bambulo araştırmacıdır. Bambulo'ya göre onun dedeleri tarihte büyük savaşlarda yer almışlar, çok büyük işler başarmışlardır. Bu bölümlerde eserde varolan savaş unsuruyla karşı karşıya kalmaktayız. Savaşların birer şiddet olduğuna, Truva Savaşı'nın anlatıldığı bölümde değinilmiştir: *“Saatler geçti, ay ve yıldızlar gökyüzüne doğru bakmaya devam ettiler, herşeyi görüyor ve duyuyor gibiydiler; ama diğer her şey değişti. Tavuklar, gıdaklamaz, şarap tulumları damlamaz, tencereler homurdanmaz, flütler ötmez, davullar çalmaz oldu. Ve çocukların gülüşü yok oldu. Ve adamlar ve kadınlar vedalaştılar ve ayrıldılar. Tüm bunların yerinde bir an için sadece çığlık kaldı. Ve bir de Ateş.”* (Atxaga, 1998:53)

Öte yandan, eserin genelinde var olan mizah anlayışı da özellikle bu hikayelerde göze çarpar. Antik Yunan İmparatorluğu'ndan, Truva Savaşı'ndan, İncil'de geçen Daniel ve Aslanlar'dan sahneler içeren bu kısa hikayeleri okumak, bir tarih kitabının vereceği bilgiyi vermese de, okuyucuda, geçmişe karşı bir ilgi uyandıracaktır. Onu, Bambulo'nun yaptığı gibi, araştırmaya yöneltebileceği ve her hikayede ortaya çıkan köpek figürüyle güldürebileceği düşüncesindeyiz. Unutmamalıyız ki, kitap okumanın temel amacı eğlenmek, iyi vakit geçirmek ve bundan zevk alabilmek

olmalıdır. Bundan iki bin beş yüz yıl önce Persler, Yunanistan'a yaptıkları saldırıdan geri çekilmek ve Atina'yı işgalden vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Bambulo'nun yazdığı hikayede belirttiği üzere, tarihçiler, bu savaşın sonunu şöyle anlatmışlardır: Atina'ya galibiyet haberini vermek üzere Filipides Yola çıkar: *"Filipides bu iki yerin arasındaki kırk kilometreyi geçer. Ancak o kadar yorulmuştur ki "Kazandık" der ve oracıkta ölür."* (Atxaga, 1998:40) Ancak Bambulo'ya göre, bu tarihi olayda unutulmuş önemli gerçekler vardır ve gerçekler çok önemlidir. Bambulo'ya göre Filipides'in Bambulides adında bir köpeği vardır. Atina'ya giderken Filipides'e eşlik eder, ancak yolda, Atina'ya on beş kilometre kala Filipides çok yorulur ve köpeğinden, onun gidip müjdeli haberi vermesini ister.

-Bu kadarı da fazla artık!- diyecektir bu teorimi dinleyen bir tarihçi. Sizin bu anlattığınız tamamen imkansız. Görelim bakalım, sizin atalarınızdan gelen bu şahsiyet nasıl verdi bu haberi? Belki de kuyruğunu sallayarak, öyle mi?

-Tam sizin söylediğiniz gibi- derim ben de bu tarihçiye.- Atinalıların toplandıkları yere gelir gelmez, Bambulides sıçramaya ve kuyruğunu sallamaya başlar ve herkes "Eğer Filipides'in köpeği mutlu ise, bu bizimkilerin kazandığının bir göstergesidir." (Atxaga, 1998:42)

Bambulo, bu hikayede yaptığı gibi, gerçekte varolan hikayelerin sonlarına bir köpek figürü eklemekte ve onun eski eski atalarından olan bu figürün ne denli önemli bir şahsiyet olduğunu kanıtlamaktadır. Aslında esas olan, Bambulo'nun, bir köpeğin ailesinin ne denli soylu olduğunu kanıtlama amacıyla verdiği uğraştır, ancak arka planda, bir kez daha gerçekler kendini göstermektedir.

İnsanoğlunun çocukluk döneminde hayal dünyası çok geniştir. Farklı bir dünyaları vardır, bu dünyada oyuncak bebeklerle arkadaşlıklar yapılır, salonun ortasında küçük arabalardan Formula1 pistleri kurulur, oyuncak adamlar savaştırılır ve kuşlar onların ne yapması gerektiğini söyleyebilir. “ *Tek bir mekanla, bir çok mekan; gerçeklikle, gerçeküstü; şehir hayatıyla kırsal hayat, belirgin olanla bulanık, açıkla kapalı, olaya bir an için katılan bir kahraman ile baş kahraman, geçek olanla hay edilen iç içedir, olanaklar sınırsızdır. Özellikle çocuk edebiyatı eserlerinde kurgunun farklı bir boyutuyla karşılaşırız. Henüz olgunluk sürecini tamamlamamış küçük okuyucular için uygun olan da budur.*”⁵² Tıpkı Bambulo’nun uzun gagalı kuşunun ona nereye gitmesi gerektiğini söylediği gibi. Anlatılanlar, çocuk için tanıdık durumlar olabileceği gibi, çocuğu özgür bırakan, hayal etmesine olanak sağlayan, bir rüyanın devamı olarak algılamayabileceği durumlar, ona seyahat ve gerçek dünyadan kaçış imkanı sunarlar. Günümüz eserlerinde eserlerden gerçek zamana ve mekana oturtulanlar dahi, tüm kapıları kapalı tutmayıp, çocuğun hayal gücüyle açılacak kimi kapıları aralık bırakmayı tercih etmiştir.

Bambulo bu arada araştırmalarını yapıp, hikayelerini yazmaya devam ettiği Madrid’den yola çıkar ve serüvenine, uzun gagalı kuşun ardından yoluna devam eder. “*Uyandım, gözlerim bir ağaç dalında dinlenmekte olan bir kuşa kaydı. Güzel bir kuştı, ufacık bir ibiği ve uzun bir gagası vardı. Ona baktım, o da bana baktı. Yeniden ona baktım, o da yeniden bana baktı.*

-Ne tarafa?-diye sordum.

Uzun gagalı kuş kanatlarını açtı ve kuzeye doğru yöneldi.” (Atxaga,1998: 91)

⁵² Sáez, Mª Victoria Sotomayor, a.g.m., s.34.

Ardından Bambulo da kuzeye doğru yönelir ve bundan böyle eser boyunca ne zaman nereye gideceğinden emin olamasa, uzun gagalı kuşun ona yol göstermesini bekleyecektir. Çocuk kitaplarında, maceraların ayrı ayrı serüvenler halinde anlatılmasının ve her bir serüvende karakterin başından geçen farklı hikayelerin anlatılmasının, olayın sürükleyiciliğini artıran bir teknik olduğundan dolayı böylesine sıklıkla kullanıldığı düşüncesindeyiz.

Eserde ilgi çekici bir olay, Bambulo'nun henüz Madrid'de olduğu bir döneme rastlar. Bambulo Madrid'deyken bir gün sinemaya gider, tabii bu bildiğimiz sinemalardan değildir, aktörlerin perdeden fırlayıp, Bambulo'nun yanına oturabildiği bu sinemada Bambulo, yanındaki adamla ne zaman düşüncelerini paylaşmak istese adam ona şöyle der:

“Bana sorma, ben sinemaya uyumaya geliyorum. Neden bilmiyorum ama uyumayı başarabildiğim tek yer burası. Benim için yatakta uyumak imkansız.

- *Televizyonla denedin mi?*
- *Televizyonum yok.*
- *Al bir tane.*
- *Bilmiyorum, aslında – yan koltuktaki komşum tereddüte düşer-. Televizyona çıkan insanlar genelde çok yüksek sesle konuşuyorlar. Sinema çok farklı. Kısık sesle konuşulan çok fazla film var. Ama yine de, tavsiyen için çok teşekkürler.” (Atxaga,1998: 75)*

Bütün bir film boyunca uyuyan adam, ara ara uyanıp Bambulo'ya sinemaya uyumak için geldiğini, bunu başka hiçbir yerde başaramadığını defalarca anlatır, her seferinde

Bambulo, onun sözünü keserek: “-Evet, biliyorum. Televizyonu sevmiyorsun, çünkü televizyona çıkan insanlar genelde çok yüksek sesle konuşuyorlar.

-Aynen öyle. Ama, nasıl olur, sen bunu nereden biliyorsun? Gizli servisten olmayasın?” der.(Atxaga,1998: 78)

Sinemada geçen bu bölümde bir çok kez tekrar edilen “Gizli Servisten olmayasın?” sorusunun çocuk okuyucunun dünyasında normal şatlarda varolmayan, gizli servis ve gizli servisten olma kavramlarını onun dünyasına katacağı düşüncesindeyiz. Tekrar edilen bu soru ile çocuk, gizli servisin ne olduğunu öğrenir. Edebiyatın, çocuğun çevresindekilerle kısıtlı hayatını genişletip, insanları ve dünyayı daha iyi tanmasına katkısı olduğu fikrinden yola çıkarak, gizli serviste çalışan birine bulunulan bu atfın oldukça önemli olduğu kanısındayız.

Edebiyat, her şeyin ötesinde insanı, dünyayı tanımaya açılan bir kapıdır. Dünyada hayatımıza sığdıramayacağımız kadar gezip, görmeye değer yer var ve bu yerlerde tanımaya zamanımızın yetmeyeceği kadar çok insan yaşıyor. Bir çocuğun hayatını düşünelim; ekonomik koşullar el verdiği sürece, senede bir kez, belki iki kez çıkılabilen seyahatler ve belki görülen yeni yerler, senede iki kez çok az diye düşünürken, çoğu çocuk için bunun bile imkansız olduğunun bilincindeyiz. Oturduğu çevrenin dışına hiç çıkmadan, çıkamadan yaşayan bir sürü çocuk, buna katlanmak durumundadır. Ancak bizim gidemediğimiz yerlerin, bize gelme gibi bir şansı var günümüzde. İletişim araçları öyle gelişti ki, internet sayesinde birkaç saniye içerisinde istediğimiz her yerle ilgili bilgiye ulaşmamız artık mümkün. Bunun ötesinde edebiyatın ve kitapların bize kapılarını açtıkları bambaşka bir dünya mevcut, okuyucuyu şartsız ve koşulsuz olarak içine alan, içinde yaşayanlarıyla

okuyucuyu kapıda karşılayan bu dünya, derinliği olan farklı bir dünya. Bir edebiyat eseri okumanın kazandıracakları, araştırma sonucu elde edebileceğimiz bilgilerden çok farklı, daha canlı, etiyile kemiğiyle daha yaşayan başka bir dünya sunar yazar. Çin'in nasıl bir ülke olduğunu, nüfusunun kaç olduğunu öğrenmeye kalktığımızda, veriler, sayılar, araştırmalardan boğuluruz belki, edebiyat eseri dışında hiçbir kaynak yoktur ki Çin'i, bize karıncaların gözünden anlatmayı denesin: *“Çin büyük bir ülke. Dünyada var olan her dört karıncadan biri Çinlidir. İnsanlar için de aynı şeyin geçerli olduğu söyleniyor. Dünyadaki her büyük şehirde Çin restoranları var, belki de bunun nedeni tüm Çinliler ve tabii restoranlarının Çin'e sığmamış olmasıdır, kim bilir.”* (Teixidor,2002: 33)

Emili Teixidor'un *“La vuelta al mundo de la hormiga Miga”* (Karınca Miga'nın Dünya Turu) başlıklı eseri sayesinde dünyadaki tüm ülkeleri dolaşma şansını elde ettik. Eser İspanya'da yaşamakta olan, baş kahraman Karınca Miga'nın bir gün şans eseri bir insanın ayakkabısına çıkmasıyla başlar. Nerede olduğunun bir süre sonra farkına varan karınca, başlangıçta evine nasıl geri döneceği konusunda paniğe kapılır, ancak daha sonra, özellikle ayakkabının sahibinin dünyayı dolaşacağını öğrendikten sonra, bunun kolay kolay ele geçmeyecek bir fırsat olduğuna karar verir ve tadını çıkarmaya başlar.

Bir gün Karınca Miga önünde duran karanlık tepeciğe çıkıp, yukarıdan bir bakmayı ister. *“Çıktıktan sonra, dağ hareket etmeye başladı. Başlangıçta Miga, bunu fark etmedi. Ama dağ uçacakmışçasına yükselmekte, daha sonra yeniden yere yaklaşmaktaydı, karınca yuvasının gitgide daha küçük ve uzakta görüldüğünü fark*

etti ve o zaman anladı ki bu karanlık dağ, vahşi bir hayvan gibi yürümekteydi.”
(Teixidor,2002: 6) Eser oldukça kolay ve eğlenceli bir dilde yazılmış ve karıncanın gezdiği tüm ülkelerin en belirgin özelliklerine değinilmiş. Ancak ülkeler hakkında yazılmış bir ders kitabından çok farklı, çünkü okuyucu bu ülkeleri, karıncayla birlikte gezerken veya karıncanın başka ülkelerden arkadaşlarıyla yaptığı konuşmalardan öğreniyor. Karınca Miga seyahate çıkmadan önce yanına kağıt ve kalem alarak, gördüğü yerlerin en önemli özelliklerini not etmeye karar verir: *“Seyahate giderken yanında ufak bir defter götürüp, seyahatindeki en önemli şeyleri not alarak ve şekiller çizerek yolculuğunu sürdürmeye karar verir, böylelikle yuvasına geri döndüğünde karıncalara tüm dünyanın, insanların ve hayvanların nasıl olduğunu anlatabilecektir. Bilge karıncanın dediği gibi “Bilgi, yer kaplamaz”.*”
(Teixidor,2002:11) Okuyucu da bu notlar sayesinde her ülkeye ait belirleyici özellikleri farklı bir anlatımla, bir karıncanın gözünden öğrenir. Bu şekilde, tüm dünya hakkında bilgi sahibi olmanın, dünyayı bir karıncanın gözünden görmenin, çocuklar için de çok keyifli olacağını düşünüyoruz. Okurken, Japonya’nın nüfusunun çok olduğunu ve orada çubuklarla yemek yendiğini:

“Çubuklarla yerler, belki çubuklarla yemek yerken, bir kaşıkla olduğundan daha az alınabildiği ve aynı zamanda çatal gibi dişleri olmadığı içindir, böylece daha az yerler ve herkes için yemek kalır.”
(Teixidor,2002:43);

Brezilyalıların futbolda başarılı olduklarını:

“Tüm Brezilyalı karıncalar futbola meraklıdırlar. Hepsi oynar. Her biri iyi birer futbolcu olmak ister.” (Teixidor,2002: 71);

Yunanistan’ın, olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yaptığını:

“Yunanistan’a geldiğimizde, üzerinde seyahat ettiğim adamın kravatında asılıydım, Olimpiyat Oyunlarının Atina’da, başkentte kutlanmakta olduğunu gördüm. Karıncalar da, insanların olimpiyatlarının yapıldığı sahanın hemen yanında, geniş bir düzlükte kendi oyunlarını düzenlemişlerdi.”(Teixidor,2002:75);

Almanların disiplinli insanlar olduğunu:

“Alman karıncalar tüm Avrupa’nın, belki de dünyanın en düzenli, çalışkan ve temiz karıncalarıdır.”(Teixidor,2002: 85)

İngiltere’nin yağmurlu bir iklime sahip olduğunu:

“İngilizler sırları çözmeye bayılırlar, çünkü her zaman yağmur yağdığından hiçbir şeyi net göremezler. Benim üzerinde seyahat ettiğim adam ve ben Londra’ya geldiğimizde, her taraf sisle kaplıydı, çözmek zorunda kaldıkları ilk gizem havaalanının nerede olduğunu bulmaktı...” (Teixidor, 2002: 97);

okuyarak öğrenirler.

Eserde olayların nedenleri anlatılırken çocuk gözüyle kimi çıkarımlar yapılmıştır. Çocuklar kendilerine özel dünyalarında bazı şeyleri, gerçek olmayan nedenlere bağlamayı severler, bunun gerçek olmadığını bilseler de, bunu yaparlar, bu bir çeşit oyundur. Daha önce de bahsettiğimiz gibi çocuklar farklıdır, bundan dolayı, nasıl ki onlar için hazırlanmış oyunlar, yemekler, kıyafetler, televizyon programları farklıysa, edebiyat eserlerinin de farklı olması doğaldır, ama bu demek değildir ki, bir yetişkin, çocuk kitabı okumaktan zevk alamaz. Biz dünyanın yuvarlak olduğunun güzel bir şey olduğunu okurken büyük zevk aldık: *“Dünya yuvarlaktır. İşte bu yüzden dünyayı dolaşıp, başladığımız noktaya geri dönebiliriz. Dünya düz olsaydı ve sonsuz olsaydı,*

seyahatimiz hiç bitmezdi. Ya da dünya sınırlı olsaydı, yani bir noktada bitseydi, sonunda düşerdik, bir uçurumdan düşer gibi düşerdik sonunda. Ne şans ki, dünya yuvarlaktır.” (Teixidor, 2002: 13)

Bu eserde Karınca Miga ile birlikte tüm dünya gezilmiş, her yerin en belirgin özellikleri hakkında bilgi verilmiştir: *“Uçağın penceresinden, adamın gözlüğünün sapının üzerine oturup, Mısır’ın ortasından, geniş bir nehirin, Nil nehrinin geçtiği büyük bir çöl olduğunu görebildim.”* (Teixidor,2002: 17) Hindistan’da, karıncanın, üzerinde yolculuk ettiği adamın yanlışlıkla başka bir karıncaya basması üzerine yanında duran bir hintlinin karıncayı yeniden canlandırmak için yaptıklarını; orada her canlının, ufacık bir canlının bile, hayatının ne denli önemli olduğuna ve bunun budizmin temel anlayışından kaynaklandığına yer verilmiştir:

“- Ama her gün bunun gibi binlerce hayvan, istemeden, böyle küçük kazalarla hayatlarını kaybediyorlar.

-Ama yeniden doğuyorlar: Bu hiç durmayan hayatın döngüsü. İnsanların döngüsü de böyle. Eğer iyilerse, fil olarak geri dönerler hayata ve eğer kötülerse yılan ya da kurbağa olarak. Böylelikle bir doğumdan diğerine, son huzura ulaşıncaya kadar. Bak dikkat et, şu anda gömleğinin yakasında yeni dünyaya gelmiş bir karınca duruyor” (Teixidor,2002: 38) der demez karınca Miga tüm gücüyle koşmaya başlar, adamın gömleğinin yakasından sırtına doğru, elinin ulaşamayacağı yere kadar durmadan koşar: *“Adam, şaşkındır, Hintliye Buda’ya ait bir tapınağa kadar eşlik eder. Orada, o ve ben, Buda’nın, öğrencilerine her türlü varlığa saygı duymayı ve mutluluğu öğreten bir bilgin olduğunu öğreniriz.”* (Teixidor,2002: 39)

Eser, ilk bakışta bir karıncanın başından geçenleri anlatan bir hikaye gibi gözükse de, karıncanın başına gelenler, her gün başımıza gelenlerden çok farklıdır. Karınca imgesi esere, eğlence, neşe ve çocuksuluk katmıştır. Bir karıncanın dünyayı dolaşma hikayesi, bir insanın dünyayı dolaşma hikayesinden çok daha ilgi çekicidir.

Büyük teknolojik değişimlerin yaşanmakta olduğu günümüzde, çocukların beklentilerinin de farklılaştığından bahsetmiştik. Bu çağda dünyaya gelmiş, bugünün çocukları için, kimi zaman yetişkinlere karmaşık gelen teknolojik aletlerin kullanımı çocuk oyuncuğu. Bilgisayar çocukların hayatlarında da alması beklenen yeri fazlasıyla işgal etmiş durumda. Bilgisayarların ve cep telefonlarının yaygın kullanımının bir sonucu olarak ortaya çıkan sembol dili çocuklar ve gençler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Eserde çağdaş olanı, teknolojiyle birlikte insanların hayatlarında değişenlere, değişen dile, yolculuğun Mısır'da geçen bölümünde değinilmektedir. *“Firavunlar her şeyden daha üstündüler, ve onların koydukları kurallara uymayan yoktu. İstekleri yasaydı. Harflerle değil, işaretler kullanarak yazarlardı. Rehberin dediğine göre, en çok kullandıkları işaretler şunlardı: güneş O, ay (, yıldız *, yıldızlı bir gece ***, ev ^, mutlu bir insan :-), üzgün bir insan :-(, adam)(, kadın (), yol =, haç +, kuş `', silah ˉ, köprü #, yılan S, kapı A, sorun &, kralın sarayı AAA.”* (Teixidor, 2002:18) Mısırdaki kullanılan sembollerden yola çıkarak bugün kullanılan sembollere değinilmektedir: *“Bugün ise bilgisayarla aynı şeyi yapıyoruz: :-@ bağırarak, :-& şaşırarak, :-* öpmek anlamına geliyor.”* (Teixidor, 2002:18) Çocuklar için, okudukları bir eserde, kendi yaşamlarından kesitlerle karşılaşmanın ilgiyi artırdığından bahsetmiştik. Yazar, çağdaş olanı esere yansıtırken

doğallıktan ödün vermemiş; okuyucuya, Eski Mısırda kullanılan sembolleri bugünkü yaşamla ilişkilendirerek sunmuştur.

Eser bölümlerden oluşmuştur; her bölümde başka bir ülkeye yapılan seyahatten bahsedilir, okuyucuda “acaba bir sonraki bölümde nereye gidilecek” merakı uyandırılmış, bu anlamda sürükleyicilik sağlanmıştır. Eseri daha da sürükleyici kılan ikinci bir unsur ise, hikaye içinde başka bir hikayenin varlığıdır. Karınca Miga'nın okuyucuya anlatmak istediği bir hikayesi vardır, bunu anlatmaya Arabistan'da karar verir: *“Arapların kralına sultan denir, bir sultan sarayında çok sıkılmaktadır ve bu yüzden onu neşelendirmek için, pazarlarda ve meydanlarda halka hikaye anlatarak onları eğlendirenleri, sarayına kendisine hikayeler anlatması için çağırır. Ancak, hikaye bittiğinde, bu insanların kafalarının koparılmasını emreder, çünkü hikaye bittiğinde, sultan yeniden sıkılmaya başlamaktadır. Ta ki bir gün karşısına güzel mi güzel, Şehrazat adında genç bir kadın çıkar. O, sultanı en az bin bir gece boyunca oyalamanın yolunu bulmuştur, ona birbirini içine geçmiş ve hiç bitmeyen hikayeler anlatmaktadır. Böylelikle sultan, kafasının koparılmasını emredememektedir, çünkü bunu yaparsa, hikayenin nasıl sona erdiğini öğrenemez; hikayeler sabah başlamakta ertesi gün, yani bir hikayenin başladığı an sona ermekteydiler.”*

(Teixidor,2002: 25) İşte bundan esinlenen Karınca Miga da okuyucuya, kendi maceralarına ek olarak, her bölümün sonunda olmasa da genelde, bölümlerin sonunda birkaç satırla hikayesini anlatmaktadır. Eser bittiğinde, son bölümde karıncanın anlattığı hikaye de biter. Okumanın çocuk için bir zorunluluk olmaması gerektiğinin öneminden bahsetmiştik. Bunu sağlayabilmek, kitabın sürükleyiciliğiyle bağlantılıdır. Yazarın bu sevimli hikayeyi, eserin sayfalarına yedirmesinin, eserin

sürükleyiciliğini artırdığı düşüncesindeyiz. Görüldüğü gibi, günümüzde çocuk için kaleme alınmış eserler oldukça karmaşık eserlerdir. Bir hikaye içinden başka hikayeler çıkmakta, ele alınan konular çok derin ve karmaşık olmasa da, arka fondan çıkarılabilecek çok fazla malzeme bulunmaktadır. Budizm, bir karıncanın hayatının önemi, çevremize saygı, umudun dünyada sahip olduğumuz en kalıcı nimet olduğu ve bunun gibi insanı düşünmeye iten birçok konu, eser örgüsü içerisine varolan konulardan bazılarıdır.

SONUÇ

Günümüzde çocuğun ihtiyaçları ve ilgi alanları göz önünde bulundurularak çocuğa yönelik yazılan bir edebiyat dalı mevcuttur. Biz çalışmamızda bu edebiyat dalının, çocuğun eğitimine olan katkısını gözler önüne serdik. Çocuk edebiyatının eğitimsel işlevinin, ona dünyayı tanıtmak ve onu hayata hazırlamakla kalmayıp, estetik duygusuna sahip, kendini iyi bir şekilde ifade edebilen bireyler yetiştirmek olduğunu gösterdik.

Çocuk denildiğinde herkesin aklına, onu yetişkinden ayıran farklı kavramlar gelir. Çocuk denildiğinde, kimileri kendi çocukluk dönemlerine dönerler, kimisi için çocuk demek çikolata demek, başka biri için dondurma veya saklambaç oynamak demek olabilir veya bugün sabah işe giderken asansörde rastladığı iki küçük meraklı göz... Herkesin kafasında çocukla özdeşleştirebileceği kavramlar ayırdır, ama ortak olan bir şey vardır ki, çocuk, yetişkinden farklıdır. Onun konuşması, yürüyüşü, tepkileri, hayatı algılaması başkadır. Bilgi selinin orta yerinde, her an öğrenmeye açık bir şekilde bekleyen bir alıcıdır çocuk. Belki de dünyayı yeterince tanımadığındandır sıkça hayal kurması. Hayal kurmak, gerçekte varolmayan şeyleri kafamızda yaratmaktır. Çocuklar hayal kurarlar, çünkü merak ederler, dünyaya soracak o kadar çok soruları vardır ki, bunların hepsinin yanıtını bir solukta alma şansları yoktur. Bu yüzden de zihinlerindeki boşlukları doldurma yolları hayal kurmak ve başka dünyalara yol almak olacaktır. Hayal kurmak çok zevklidir, hayatta hiçbir zaman olamayacağınız kadar özgürsünüzdür, hoşlanmadığınız, istemediğiniz pürüzleri hemen yok edebilirsiniz; hatta yok etmeye dahi gerek yoktur; hayal zaten pürüzsüzdür. Hayal kurabilmek için bilgi ve ilham gereklidir. Edebiyat, çocuğu

hayal dünyasına taşırken, ona bir anda birçok eğitimi birden verebilen çok yönlü bir sanat dalıdır. Bu çalışmada Çağdaş İspanyol Çocuk Edebiyatından verdiğimiz örneklerle bir edebiyat eserinin, çocuğu ne denli bilgilendirebileceğini, daha duyarlı, sanatsal ruha sahip ve kolay iletişim kurabilen çocuklar yetiştirmekte ne denli etkili olabileceğini anlatmaya çalıştık.

Hedefimiz, sağlıklı, mutlu, kültürlü ve bilgili çocuklar yetiştirebilmek adına edebiyatın işlevini vurgulamak oldu. Çevremize çocuk gözüyle meraklı ve sorgulayıcı olarak bir ömür boyu bakabilmek, çocukluktan hiç vazgeçmemek ve hep hayal kurabilmek dileğiyle.

ÖZET

“*Çağdaş İspanyol Çocuk Edebiyatında Eğitimsel İşlev*” başlıklı bu tezde İspanyol Çağdaş Çocuk Edebiyatından seçtiğimiz örneklerle, günümüzde bu edebiyat dalının, çocuğun eğitimi üzerine yapabileceği katkıyı gözler önüne sermeye çalıştık.

XX. yüzyılda sanayileşme devrimi sonrası, çocuk kavramı değer kazanmış ve çocuk, yetişkinden farklı ihtiyaçlara sahip bir birey olarak algılanmaya başlanmıştır. Edebiyat alanında da, sadece çocuğa yönelik olarak kaleme alınmış eserlerin ayrı bir dal olarak incelenmesi son elli yılı içine alan bir süreçte yaşanmıştır. Ancak hemen her toplumda olduğu gibi, İspanya’da da çocukların edebiyatla olan süregelen ilişkilerini geçmişte aramak gerekir. Her toplum için sözlü geleneğin önemli bir ürünü olan masallar, tarih boyunca çocukları gerek eğitmek gerekse eğlendirmek adına varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ortaçağ İspanyası’nın romansları, bu ülke için çocuk edebiyatı olarak değerlendireceğimiz sürecin en temel taşları olmuştur. Yaptığımız çalışmada İspanya’da, Ortaçağ’dan başlayarak bu edebi türün gelişimine katkısı olan eserlere değindik. Çocuk edebiyatının günümüz İspanyası’nda geldiği konunun ne olduğunu ve bu konuma nasıl ulaştığı ile ilgili genel bir görüntü sergiledik.

Çocukluğun bir eğitim süreci olduğundan yola çıkarak, bu süreçte edebiyatın, çocuğun hayal gücünü besleyen ve iletişim becerilerini geliştiren, dünyasını genişleten, ona bir anda birçok kapıyı açabilen ve çocuğu sanata yakınlaştıran bir sanat dalı olduğunu, bu yüzden teşvik edilmesinin gereğini vurguladık. Edebiyat, bilinçli ve duyarlı bireyler yetiştirmek adına önemli bir role sahiptir. Okumak, yazar

ile okuyucu arasında yapılan bir fikir alışverişidir. Çocuk, kurgulanmış bir dünyada farklı yerler, farklı insanlar, farklı ilişkiler, farklı sorunlar ve farklı hayatlarla karşılaşır, onlarla tanışır. Gerçek hayatta sahip olamayacağı özgürlüğe sahip olur. Herkes tarafından bilinir, kitap okuma alışkanlığını kazanmak kolay değildir, oldukça zahmetli bir iştir, ancak kitapların gizemli dünyasının cazibesini anlayanların da kolay kolay kopamadıkları bir uğraştır. Çocukların boş zamanlarının iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Günümüz çocukları her gün gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte yaşamaktalar. Teknolojik devrimlerin yaşandığı bu dönemde dünyaya gelmiş bu çocukların beklentileri de farklı. Çalışmamızda, Çağdaş Çocuk Edebiyatının, günümüz çocuklarının beklentilerini karşılayabilmek adına girdiği değişimlerle karşılaştık. Edebiyatın çağdaş olma yolunda girdiği bu değişimleri belirledik. Kitap okumanın, bugünün olanaklarla dolu dünyasında, çocuklar için her ne kadar önde gelen bir etkinlik olmasa da, teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaya çalıştık. Edebiyat, çocuğa öğretilmeyecekleri, kendi kendine öğrenebilmesi için olanak sağlar. Edebiyat çocuğa, insanı, dünyayı, yaşadığı toplumu tanıtır ve onu hayata hazırlar. Edebiyat bir iletişim sanatıdır, bu yüzden dili, bildiğimiz gerçekleri anlatma biçimi farklıdır.

Bu çalışmada Çağdaş İspanyol çocuk edebiyatından seçtiğimiz dört örnek eserde, eserlerde varolan gerçekçiliğin yanında, çocuk dünyasıyla örtüşen gerçeküstünün dengesini vurguladık. Bu denge aslında çocuk edebiyatını, yetişkin edebiyatından farklılaştıran önemli bir unsurdur. Başarılı bir edebiyat eseri, gerçekleri çocuğun yüzüne bir tokat gibi çarpmaz. Çocuğun, gerçeklerin karşısında ayağı yere sağlam basan, düşünebilen ve olayları değerlendiren, ümitsizliğe kapılmadan, kolayca çıkış

yollarına ulaşabilen bir birey olarak yetişebilmesi adına çaba gösterir. Çocuk, kitapla olan yalnızlığında, yazarla girdiği diyalogda kendini sorgulayarak gelişir.

Bu araştırmada incelemeye aldığımız eserlerin, İspanya'da en çağdaş olanı yansıtacaklarından, son dönem eserler arasından olmasına özen gösterdik. Montserrat del Amo'nun "*Los Hilos Cortados* (Kesik İpler)" adlı eseri olay örgüsünün Türkiye'de geçtiği bir eser olduğundan ilgimizi çekti; Gabriel Janer Manila'nın "*Han Quemado el Mar* (Denizi Yaktılar)" adlı eseri, savaşın gerçekliğini barındıran çarpıcı bir eser olduğundan, Bernardo Atxaga'nun "*Las Historias Bambulísticas de Bambulo* (Bambulo'nun Bambulistik Hikayeleri)" ve Emili Teixidor'un "*La Hormiga Miga* (Karıncı Miga)" adlı eserleri, gerçeği çocuk dünyasına uygun olarak yansıtılmalarındaki başarılarından dolayı bizim örnek olarak incelemek üzere seçtiğimiz eserler oldu. Bu çalışmada, eserlerden verdiğimiz örneklerle, edebiyatın çocuğun eğitimine yapabileceği olası katkıyı ortaya koymaya çalıştık.

İNGİLİZCE ÖZET (SUMMARY IN ENGLISH)

“Contemporary Spanish Children Literature’s Educational Role” named thesis aims at identifying Spanish Children’s Literature impact on child development by referring to some of today’s best examples.

After the industrial revolution in the XX. century, children in the society have been valued more while, it has been identified that they have different needs compared to adults. In line with that children’s literature has been an area of study for further research which has a history of fifty years. Even though, the area has a recent researchable background, Spanish Children Literature expands to extensive historical periods. Fairy tales, which have been part of every society’s oral rituals have been carried over to the present day because they have been amusing as well as educational for children. The novels from medieval age of Spain reflects the milestones of children literature. In this research paper, pieces created starting from the medieval period in Spain have been studied and their effect on the Spanish Children literature has been identified. Along with that the paper brightens up the transition period of medieval ages to today in Spain.

Based on the fact that children literature has been an inseparable part of child development, the study highlights its impact on children’s educational background, communication skills, imagination and creativeness and its artistic ability by exploring world opportunities. Literature has been known to equip individuals to become more self aware and sensitive to their surroundings.

Reading is a trade between the author and the reader. Children who are explored to reading encounters different characters in the non-fiction world with unusual events, relations, obstacles and lives with the ability of freedom which is not allowed in real life. Even though the reading habit is not picked up easily, once children experience the mysterious world of reading, it is a difficult one to quit. It is essential for children to fill up their free time efficiently. Today's children are living in a fast pace world with constantly evolving technology therefore their expectations have been changing increasingly. This study aims at meeting children's expectations by pointing the differences in today's world. Even though reading is not a favourite activity for kids due to various opportunities in the current state of life, it is a crucial one to be encouraged by adults and educators. Literature by itself is a self learning opportunity rather than a teaching prospect. Children's literature is an art of communication that enables children to experience mankind, world, society as well to prepare a child to real life.

With this study the balance between the real life and the fictional life in children's literature (which distinguishes itself from adult literature), have been portrayed by referring to four different Contemporary Spanish Children novels. Contemporary Children Literature helps children to have a strong foundation while standing against obstacles, and becomes an avid thinker and prompt responder to problems. During the reading process, children search for their identity and develop while questioning authors input in the novel.

The selected pieces from the Spanish children literature aims to represent the some of the most contemporary novels. In line with that, Monserrat del Amo's "Los Hilos Cortados" was selected due to its pilot in Turkey, while Gabriel Janer Maniala's "Han Quemado el Mar" was selected because of its attractive interpretation of the war era. Furthermore, Bernardo Atxaga's "Las Historias Bambulísticas de Bambulo" and Emili Teixidor's "La Hormiga Miga" was examined based on their achievement of reflecting real life experiences by contributing enormously to children's world. This paper highlights the contribution of the above mentioned pieces thoroughly, in regards to children development and education.

KAYNAKÇA

Çocuk Edebiyatı İle İlgili Kaynak Eserler:

Alonso, Fernando, Et.al., “*Presente y Futuro de La Literatura Infantil*”, Ed. de la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, 2000

Cerrillo, Pedro C., Et.al., “*La Literatura Infantil en el Siglo XXI*”, Ed. de la Universidad de Castilla- La Mancha, Cuenca, 2000.

Colomer, Teresa, “*Introducción a la Literatura Infantil y Juvenil*”, Ed. Síntesis, Madrid, 1999.

Fillola, Antonio Mendoza, Et.al., “*Literatura Infantil y Su Didáctica*”, Ed. de la Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, 1999

Garralón, Ana, “*Historia Portátil de la Literatura Infantil*”, Anaya, Madrid, 2001.

Lluch, Gemma, “*Análisis de Narrativas Infantiles y Juveniles*”, Ed. de la Universidad Castilla- La Mancha, Cuenca, 2003.

Molina, Juan López, “*La Literatura Infantil y Juvenil en la Enseñanza-Aprendizaje de la Lengua y Literatura*”, Escobar Impresores El Ejido, Almería, 2000.

Sánchez-Fortún, José Manuel de Amo, “*Literatura Infantil: Claves Para la Formación de la Competencia Literaria*”, Ed. Aljibe, Málaga, 2003.

Verdulla, Antonio Moreno, “*Literatura Infantil, Introducción en su Problemática, su Historia y su Didáctica*”, Universidad de Cádiz, Cádiz, 1998.

İspanyol Çocuk Edebiyatından Örnek Eserler:

Atxaga, Bernardo, “*Las Bambulísticas Historias de Bambulo “La Crisis”*”, Alfaguara, Madrid, 1998.

Del Amo, Montserrat, “*Los Hilos Cortados*”, Espasa Calpe, Madrid, 2002.

Manila, Gabriel Janer, “*Han Quemado el Mar*”, Edebé, Barcelona, 1993.

Teixidor, Emili, “*La Vuelta al Mundo de la Hormiga Miga*”, SM, Madrid, 2002

